

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2018–2020

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jméno a příjmení autora

Karolina Hlaváčová

Vzdělávací aktivity a programy pro osoby ve výkonu trestu

Praha 2020

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jana Neusarová, Ph.D

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2018–2020

DIPLOMA THESIS

Name and surname

Karolina Hlaváčová

Educational Activities and Programs for Person in Prison

Prague 2020

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr. Jana Neusarová, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. 2. 2020 Jméno autorky

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce paní Mgr. Janě Neusarové, Ph. D za cenné rady, odbornou pomoc a trpělivé vedení při psaní této diplomové práce.

Anotace

Obsahem diplomové práce je navrhnout, na základě identifikování možností vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, zájmu a motivace ze strany odsouzených, možnosti vzdělávání a změny v oblasti vzdělávání ve výkonu trestu, které povedou k lepší uplatnitelnosti odsouzených na trhu práce po skončení výkonu trestu.

Práce má teoreticko-empirický charakter. Nejprve jsou v prvních čtyřech kapitolách představeny základní teoretické pojmy a souvislosti spojené s řešeným problémem. Poukázáno je na systém vězeňství v České republice, na možnosti resocializace, větší pozornost je věnována programům zacházení se zaměřením na vzdělávací aktivity. Využíváno je zejména odborných literárních zdrojů českých autorů.

Praktická část je naplněna pátou a šestou kapitolou. Aplikována je metoda dotazníkového šetření, jehož prostřednictvím jsou dotazováni odsouzení ve dvou věznicích (Pardubice a Plzeň) s ohledem na možnosti jejich vzdělávání, podmínky ve věznicích, analyzován je jejich zájem o vzdělávání, konkrétní programy apod. Data získaná dotazníkovým šetřením jsou vyhodnocena statistickými metodami, zejména metodami základní statistiky.

Klíčová slova

Andragogika, Kázeň, Motivace, Penitenciární péče, Program zacházení, Resocializace, Výchova, Výkon trestu, Výzkum, Vzdělávání odsouzených.

Annotation

The content of the thesis is to propose, based on the identification of training opportunities in terms of imprisonment, interest and motivation of convicts, educational opportunities and changes in the field of training in prison, which will lead to better employability of convicts on the labor market after serving. The work has a theoretical-empirical character. First, the first four chapters present the basic theoretical concepts and context associated with the problem. The system of the prison system in the Czech Republic, the possibilities of resocialization are pointed out, more attention is paid to treatment programs focused on educational activities. It is mainly used by professional literary sources of Czech authors. The practical part is filled with the fifth and sixth chapters. The method of questionnaire survey is applied, by means of which convicts are questioned in two prisons (Pardubice and Plzeň) with regard to their educational possibilities, conditions in prisons, their interest in education, specific programs, etc. are analyzed. especially by basic statistics.

Keywords

Andragogy, Discipline, Motivation, Penitentiary Care, Program of Treatment, Resocialization, Education, Execution of Punishment, Research, Education of Convicts.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	11
1.1 Vymezení pojmu penitenciární péče.....	11
1.2 Specializované profese vězeňství	12
2 SPECIFIKACE VÝKONU TRESTU	16
2.1 Vězeňství v České republice.....	16
2.2 Účel a cíl výkonu trestu odnětí svobody.....	19
2.3 Specifikace života osoby ve výkonu trestu.....	21
2.3.1 Všední život vězně a jeho problémy.....	21
2.3.2 Druhý život ve věznicí.....	23
2.3.3 Vězeňská krize.....	25
3 RESOCIALIZACE V PENITENCIÁRNÍCH PODMÍNKÁCH.....	27
3.1 Vymezení pojmu resocializace	27
3.2 Realizace procesu resocializace ve vězeňském systému	29
4 VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH	30
4.1 Andragogika a význam vzdělávání.....	30
4.2 Program zacházení.....	31
4.3 Možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 VÝZKUM MEZI ODSOUZENÝMI SE ZAMĚŘENÍM NA JEJICH VZDĚLÁVÁNÍ.....	40
5.1 Cíle výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy	40
5.2 Proměnné výzkumu	42
5.3 Metody sběru a zpracování dat	42
5.4 Organizace výzkumu	45
5.5 Charakteristika výzkumného souboru	45
5.6 Výsledky výzkumu a jejich interpretace.....	46
5.7 Shrnutí dosažených výsledků.....	53
5.7.1 Vyhodnocení výzkumných otázek a hypotéz	53
5.7.2 Shrnutí dalších zjištění týkající se výzkumného problému	57

6	NÁVRHY A DOPORUČENÍ DO PRAXE.....	66
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	72
	SEZNAM ZKRATEK	77
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	78
	SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Jedním z nejzákladnějších práv, kterým může člověk disponovat od narození, a za normálních a zákonných událostí zůstává právem až do smrti, je svoboda. Se svobodou může člověk zacházet podle svého vědomí a svědomí, podle úrovně inteligence či úrovně vzdělání. Svým protiprávním chováním a jednáním vůči zdraví jiných lidí, vůči přírodě, státu a lidem se můžeme o svobodu připravit. Člověk provádějící takové činy, jednou či opakovaně, se dostává za zdi věznice, kde se musí podřídít pravidlům penitenciárního zařízení.

Existuje mnoho „zaručených“ řešení otázky kriminality, avšak, jak vidno, ani jedno univerzálně nefunguje. Proto je třeba rozvíjet penitenciární péči, snažit se porozumět pohnutkám odsouzených, zároveň ale mít propracovanou síť jednotlivých účinných opatření. Ideálem je pracovat na nápravě jedince odsouzeného za trestný čin, jeho resocializaci a úspěšně ho poté zařadit zpět do společnosti. Takto bychom se vyvarovali recidivy z jeho strany a ušetřili nemalé výdaje spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Odsouzeným se dostává péče vlastně ještě dříve, než se odsouzenými stanou, tedy v době, kdy jsou obviněni, ve formě rané pomoci. Posléze, ve výkonu trestu odnětí svobody navazuje penitenciární péče. A po propuštění odsouzeného na svobodu je mu poskytována postpenitenciární péče.

Pracuje se na tom, aby se odsouzený nevrátil zpět do vězení, aby již nepáchal trestnou činnost. V penitenciárních zařízeních existuje několik druhů programů zacházení, které mají za cíl formovat myšlení, povahu, postoje a hodnoty odsouzeného, v neposlední řadě také rozvíjet jeho dovednosti, znalosti a talent. Jedním z těchto programů jsou také vzdělávací aktivity. Lze předpokládat, že vzdělávání je faktorem, které může snižovat kriminalitu, na což odkazují i některé zahraniční studie.

Taktéž jsou k dispozici praxí ověřené nástroje na měření míry rizika recidivy, prostřednictvím kterých můžeme minimalizovat negativní dopad v rámci penitenciární a postpenitenciární péče. Bohužel, jak to bývá ve všech odvětvích lidské činnosti, i zde naráží ideály a teorie na denní praxi. Není však nic ztraceného, žádné úsilí zbytečné, podaří-li se záměr nápravy odsouzeného aspoň v jenom jediném případě úspěšně dokončit. Pak veškerá energie a úsilí mají své opodstatnění a jsou smysluplné.

Domnívám se, že téma předkládané diplomové práce je poměrně aktuální, s ohledem na dané souvislosti uvedené výše. V České republice je ze zákona programem zacházení nastaven systém všeobecného a odborného vzdělávání v penitenciárním prostředí, které má na starosti především školicí středisko Vězeňské služby České republiky, spolupracuje se však s mnoha neziskovými organizacemi i vysokými školami, např. Karlovou univerzitou v Praze nebo Masarykovou univerzitou v Brně. Dnes jsou již mnohé věznice vybaveny také vlastní knihovnou. Vzdělávání odsouzených je proto nedílnou součástí resocializace osoby ve výkonu trestu.

Cílem diplomové práce je navrhnout, na základě identifikování možností vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, zájmu a motivace ze strany odsouzených, možnosti vzdělávání a změny v oblasti vzdělávání ve výkonu trestu, které povedou k lepší uplatnitelnosti odsouzených na trhu práce po skončení výkonu trestu.

Práce má teoreticko-empirický charakter. Nejprve jsou v prvních čtyřech kapitolách představeny základní teoretické pojmy a souvislosti spojené s řešeným problémem. Poukázáno je na systém vězeňství v České republice, na možnosti resocializace, větší pozornost je věnována programům zacházení se zaměřením na vzdělávací aktivity. Využíváno je zejména odborných literárních zdrojů českých autorů.

Praktická část je naplněna pátou a šestou kapitolou. Aplikována je metoda dotazníkového šetření, jehož prostřednictvím jsou dotazováni odsouzení ve dvou věznicích (Pardubice a Plzeň) s ohledem na možnosti jejich vzdělávání, podmínky ve věznicích, analyzován je jejich zájem o vzdělávání, konkrétní programy apod. Data získaná dotazníkovým šetřením jsou vyhodnocena statistickými metodami, zejména metodami základní statistiky (relativní četnost) a metodami pro statistické ověřování výsledků (Kruskal-Wallisův test, Mann-Whitneyův U test). Na podkladě těchto poznatků je možno navrhnout konkrétní změny v oblasti vzdělávání, a tím naplnit i hlavní cíl diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Jednotlivé typy věznění v podmínkách České republiky s sebou nesou různé požadavky na specializovanou odbornou péči vězeňského personálu. Penitenciární péče a její cíle se zaměřují zejména na omezování negativních vlivů plynoucích z jednotlivých typů výkonu věznění, a na změnu osobnosti a chování pachatelů trestné činnosti a jejich účinnou resocializaci. Zatímco výkon vazby je omezujícím opatřením vztahujícím se na osoby obviněné, které nebyly před trestním tribunálem odsouzeny za páchaní trestné činnosti a nelze tak vzhledem k zásadě presumpce neviny na ně působit s cílem nápravy osobnosti, pak odborní zaměstnanci výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence směřují právě k nápravě osobnosti pachatelů.

Vězeňští specialisté tedy zaměřují činnost zejména k omezování negativních projevů izolace a ztráty svobody. Zde je ovšem nutné si uvědomit, že každé penitenciární zařízení má svá specifika a individuální potřeby. Centrální úroveň řízení Vězeňské služby České republiky prostřednictvím Generálního ředitelství proto zpracovává strategické postupy v podobě interních nařízení k omezování extremismu ve věznicích, vypracovává postupy k včasnému odhalování a předcházení násilí mezi obviněnými a odsouzenými, omezování zneužívání psychotropních a návykových látek vězňenými osobami a minimalizaci rizika korupce. Cílem kapitoly je rozbor těchto postupů a možných řešení krizových situací ve věznicích a uplatňování penitenciární péče k nápravě osobnosti odsouzených osob.

1.1 Vymezení pojmu penitenciární péče

Termín penitenciární poukazuje na souvislosti s vězeňstvím, jde tedy o systém, jak je zacházeno s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. Penitenciární péče je zajišťována v jednotlivých věznicích, a jde o praktickou činnost, jež je vykonávána zaměstnanci Vězeňské služby České republiky ve vztahu k vězňeným osobám. Cílem jednotlivých činností je především napravit či redukovat vězňené osoby.¹

¹ BĚLÍK, V., S. HOFERKOVÁ a B. KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 63. ISBN 978-80-271-0599-1.

Pojem penitenciární péče zdůrazňuje, že penitenciární prostředí nemá jenom důstojně zacházet s vězni, ale také je převychovávat a napravovat. Jde o rozvíjení a podporu jejich pozitivních vlastností, sebeúcty, odpovědnosti, pozitivního vztahu k rodině, o vytváření podmínek k tomu, aby se odsouzení mohli po vypršení výkonu trestu úspěšně zařadit do společnosti. Během výkonu trestu by se proto měli naučit, proč je důležitý respekt k nastaveným zákonům, pravidlům a normám. Zároveň je důležité uvést, že každá odsouzená osoba disponuje právem k tomu, aby jí byla poskytována pedagogická, psychologická a sociální péče.²

S penitenciární péčí je spojeno několik základních funkcí. Jde především o skutečnost, že je pachatel trestného činu po určitou dobu vyloučen ze společnosti, čímž je tato chráněna, zároveň je však uplatněn trest (sankce) vůči pachateli. Zároveň má penitenciární péče preventivní funkci, kdy může další pachatele odstrašit od konání dalších trestných činů. Je nutné se zmínit také o nápravné funkci (hlavně o funkci resocializační), kdy by si měl odsouzený uvědomit, že jeho konání bylo špatné, a především předejít řadou činností ve věznici umožnit jeho návrat do společnosti, bez toho aniž by docházelo k další recidivě.³

1.2 Specializované profese vězeňství

Jádrem každého penitenciárního prostředí, které do značné míry ovlivňuje vnitřní klima každé věznice, je vězeňský personál. V současných podmínkách Vězeňské služby České republiky lze vězeňský personál rozdělit na personál uniformovaný, který tvoří příslušníci vykonávající strážní službu, dozorčí službu, pověřené orgány Vězeňské služby zabývající se vyšetřováním trestných činů a kázeňských přestupků vězňů osob a vedení věznice, a personál civilní, který představují specializované profese výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, lékařský personál, ekonomický personál, personál oddělení logistiky a zaměstnávání vězňů osob.⁴

² POPELKA, J. *Penologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 15. ISBN 978-80-244-2932-8.

³ HUSS, M. T. *Forensic psychology: research, clinical practice, and applications*. 2nd ed. Hoboken: Wiley, 2014, s. 24. ISBN 978-1-118-55413-5.

⁴ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňůmi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 10–12. ISBN 978-80-7372-204-3.

Z pohledu funkční penitenciární péče je důležitý především specializovaný personál oddělení výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence. Uniformovaní příslušníci těchto oddělení představují represivní složku vězeňství a disponují zákonem stanovenými oprávněními k potlačení projevů nebezpečného chování a neposlušnosti vězňených osob (donucovací prostředky, speciálně pátrací prostředky a střelné zbraně).⁵

Další civilní zaměstnanci těchto oddělení se věnují specializovaným profesím vězeňství, jejichž cílem je kromě dohlížení na naplňování práv a povinností vězňených osob také řízení procesu resocializace. Tento proces je chápán jako korektivní nebo druhotná socializace jedinců, u nichž v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně. Socializace při tom mohla být narušena nepříznivými podmínkami vývoje osobnosti (asociální výchova, asociální systém hodnot a norem).⁶

Podle Štěrby je realizace penitenciárního procesu prováděna prostřednictvím:

- Obecných metod zacházení – tyto metody stanovují zákony, vyhlášky, předpisy, nařízení a další vnitřní normy. Tyto předpisy kromě obecných zásad zacházení s vězňenými osobami přispívají k upevňování bezpečnosti, kázně a pořádku, hygieny a naplňování práv a povinností vězňených osob.
- Specializačních metod zacházení – tyto metody představují pedagogické, sociální, psychologické a psychiatrické postupy zaměřené na individuální a skupinovou práci s vězňenými osobami.⁷

Mařádek tyto specializační metody zacházení s vězňenými osobami rozděluje dle jednotlivých profesí oddělení výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence:

- Penitenciární pedagogika – představuje pedagogickou disciplínu, která se zabývá výchovným působením na vězňené osoby. V penitenciárním prostředí vykonávají pedagogickou činnost tyto profese: vrchní dozorcí výkonu vazby, vychovatelé výkonu vazby mladistvých obviněných, vychovatelé výkonu trestu odnětí svobody a vychovatelé, terapeuti, kteří provádějí komplexní vzdělávací,

⁵ MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 28. ISBN 80-7042-256-4.

⁶ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 78. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁷ ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: Armex, 2007, s. 9–10. ISBN 978-80-86795-48-5.

preventivní a diagnostickou činnost, pedagogové volného času, věnující se smysluplnému využití volného času vězňů sestavováním volnočasových aktivit a dohledem nad nimi, speciální pedagogové, kteří vykonávají koordinační práci při penitenciární diagnostice a sestavují programy zacházení, dohlížejí a řídí průběh nápravného procesu.

- Penitenciární sociální práce – v prostředí věznic tuto činnost vykonávají vězeňští sociální pracovníci, jejichž hlavním úkolem je specializovaná práce zaměřená na utváření a udržování sociálních vazeb vězňů a jejich kontakt s vnějším světem. Sociální pracovníci intenzivně spolupracují s dalšími odbornými zaměstnanci věznic a mimo výše zmíněné úkoly poskytují vězňům sociálně právní poradenství a zprostředkovávají jejich kontakt s orgány státní správy a samosprávy. Dále spolupracují s blízkými osobami vězňů a podílejí se na řešení jejich sociálních problémů.
- Penitenciární psychologie – tato odborná činnost je vykonávána penitenciárními psychology a zaměřuje se na problematiku chování a prožívání vězňů. Mimo komplexní diagnostickou činnost se zabývají dále individuální a skupinovou terapií vězňů a omezování negativních projevů zbavení svobody a vězeňských krizí. Tato disciplína penitenciární specializační práce má vlastní specifika a metody oproti běžné klinické psychologii. Vězeňští psychologové se proto kromě vlastní psychologické práce s vězňů (psychoterapie a psychologické korektivní metody, krizová intervence), také významně zabývají psychologickou pomocí vězeňskému personálu (psychohygiena, poradenství, rehabilitace a příprava).⁸

Je nanejvýš vhodné metody resocializace volit odborným personálem na základě diagnostického procesu individuálně pro každého vězně. Tento proces by měl směřovat ke třem hlavním cílům: kultivaci návyků dodatečným vzděláváním formou profesní přípravy, výcviku a upevňování dovedností k běžné sociální interakci, jehož součástí je rozvoj zájmů a zálib, k podpoře seberealizace a kvalitního využívání volného času. Cílem je zamezení zhoršení psychického stavu a zlepšení životního stylu po propuštění. Dále by měl uvedený proces vést k upevnění vhodných sociálních dovedností, formou

⁸ MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 51–53. ISBN 80-7042-256-4.

sociálního učení a sociálně psychologického výcviku. Jedná se však také o odbornou pomoc a poradenství využívané při řešení osobních problémů a krizí.⁹

Odborná pomoc při řešení vězeňských krizí a osobních problémů vězněných osob je klíčová z pohledu minimalizace výskytu následných negativních projevů zbavení svobody a sociálních patologií. V tomto ohledu je nutný individuální a zodpovědný přístup všech odborných zaměstnanců při procesu resocializace. Vězeňští pracovníci za respektování podmínek dynamické bezpečnosti věznice mohou v každodenním kontaktu s vězněnými osobami vnímat individuální potřeby a psychické rozpoložení a nálady jednotlivců a vězeňského kolektivu jako celku. Mohou tak do značné míry včas odhalit různé změny a negativní projevy zbavení svobody.¹⁰

Individuální přístup v procesu resocializace je klíčový, proto je pro každého nově přijatého vězně stanoven určitý plán a metody zacházení, které jsou sestaveny přímo na míru a respektují tak potřeby jednotlivce. Souhrn těchto metod a činností nazýváme program zacházení. O něm bude pojednáno ve čtvrté kapitole této diplomové práce.

⁹ POPELKA, J. *Penologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 23. ISBN 978-80-244-2932-8.

¹⁰ JŮZL, M. a kol. *Sociální pedagogika v penitenciární praxi*. Brno: Institut mezioborových studií, 2014, s. 119–120. ISBN 978-80-88010-00-5.

2 SPECIFIKACE VÝKONU TRESTU

Trest jako základní nástroj společenské moci k udržování důležitých společenských norem se s vývojem společnosti neustále rozvíjí. Každá společnost rozlišuje chování, za které pachatelé hrozí trest a specifikuje jej zpravidla v trestním právu. Trestní zákony pak definují pojmy trestných činů včetně trestů, které za ně hrozí. Od původních forem trestu jako společenské odvety za porušení svých norem, které se soustřeďovaly zejména na funkci odstrašení budoucích pachatelů trestných činů v podobě tělesných trestů, mrzačení, mučení a hrdelních trestů, se vlivem humanizace „západní“ společnosti více přibližuje systémům trestání, které slouží k nápravě pachatele trestného činu a jeho včlenění zpět do společnosti.

K naplnění funkce trestu v podobě nápravy odsouzených osob je nutné přistupovat prostřednictvím specializované péče odborných pracovníků vězeňství. Penitenciární péče moderních evropských vězeňských systémů tak směřuje pouze k takovým zásahům do lidských práv odsouzených osob, které jsou nutné ke splnění účelu a cíle trestu odnětí svobody a udržení zákonnosti, pořádku a bezpečnosti v průběhu věznění. Cílem je především využít dobu trestu odnětí svobody k takové odborné práci s vězněnými osobami, která je bude podporovat v pracovních a vzdělávacích návycích a v oblasti utváření a udržení vnějších vztahů jak s rodinami vězněných osob, tak vůči státním úřadům a možným zaměstnavatelům. Posledně jmenovaná aktivita připadá specializované profesi vězeňských sociálních pracovníků, která je nezbytná při penitenciární péči s vězněnými osobami.

2.1 Vězeňství v České republice

Právní systém České republiky umožňuje omezit občana na svobodě pouze podle trestního práva, které je tvořeno trestním právem hmotným, které reprezentuje trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., a trestním právem procesním, které reprezentuje trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb.¹¹ Z trestního zákoníku¹² a trestního řádu České republiky¹³ jednoznačně vyplývá, že z řádného občana se vězněm může stát kdokoliv, ale pouze na

¹¹ SPIRIT, M. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 151. ISBN 978-80-247-5280-8.

¹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 52.

¹³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, § 2, § 67, § 354.

základě rozhodnutí soudu. Podle rozhodnutí soudu o omezení osobní svobody tak můžeme rozlišovat jednotlivé typy věznění, kterými jsou vazba, trest odnětí svobody a zabezpečovací detence.

Uvalení vazby je opatření soudu směřující k zajištění osoby obviněné orgány činnými v trestním řízení z páchaní trestné činnosti pro účely trestního řízení. O uvalení vazby vždy rozhoduje soudce na návrh státního zástupce, a to v přípravném řízení. Vazbu může soud uvalit pouze za podmínky, že jsou v daném konkrétním případě shledány vazební důvody dle trestního řádu. Vazebními důvody pak jsou obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat (vazba útěková), že bude mařit vyšetřování či působit na nevyšlechnuté svědky (vazba koluzní) nebo že dokoná trestný čin či bude v páchaní nadále pokračovat (vazba předstižná). Vazební opatření směřují trvat pouze nezbytně nutnou dobu trvání vazebních důvodů. Z pohledu viny je osoba obviněná, která byla vzata soudem do vazby, nevinná na základě principu presumpce neviny. Orgány činné v trestním řízení jsou proto povinny průběžně zkoumat, jestli důvody vazby nepominuly či se nezměnily. Vazbu je nutné opakovaně prodlužovat v intervalu tří měsíců. Nejdelší doba, po kterou je možné toto opatření na osobu obviněnou užít, je lhůta čtyř let.¹⁴

Dalším typem institutu zbavení svobody státními orgány České republiky je trest odnětí svobody. Jde o jeden z možných trestů, které soud ukládá za porušení zákona formou trestné činnosti, kterou upravuje trestní zákoník. Soud rozhoduje svým rozsudkem o vině a trestu obviněného. V případě, že je soudem uložen za páchaní trestné činnosti trest odnětí svobody, pak je rozsudkem rovněž určena délka trestu za daný trestný čin a typ věznice, ve kterém bude vykonán.¹⁵

Pokud se nově odsouzený nachází v okamžiku rozsudku ve výkonu vazby, je poté přímo předán k výkonu trestu odnětí svobody do některé z věznic či do oddělení výkonu trestu vazební věznice (o konkrétní věznici rozhodují orgány Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky), v případě, že je nově odsouzený na svobodě, je mu určena povinnost nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody do soudem určené věznice v daném termínu, nástup vykoná sám dobrovolně nebo je do výkonu trestu dodán

¹⁴ DRAŠTÍK, A. a J. FENYK a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 58–63. ISBN 978-80-7552-600-7.

¹⁵ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 425–430. ISBN 978-80-7478-790-4.

orgány Policie České republiky, pokud se nástupu do věznice vyhýbá. Konkrétní podmínky výkonu trestu odnětí svobody od příjmu odsouzených, jejich umístování v rámci věznice či přerazování do mírnějšího typu věznice upravuje zákon č. 169/1999 Sb. a prováděcí vyhláškou Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 345/1999 Sb.¹⁶

Tyto právní normy dále specifikují práva a povinnosti odsouzených, odpovědnost za škodu, systém zacházení a penitenciární péče s odsouzenými a odlišnosti výkonu trestu odnětí svobody u některých skupin odsouzených (mladiství odsouzení, odsouzené ženy, trvale pracovně nezařaditelní odsouzení, odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování, doživotně odsouzení, odsouzení cizinci, velmi nebezpeční odsouzení).¹⁷

Posledním typem věznění v podmínkách České republiky je zabezpečovací detence. Zabezpečovací detence je ochranné opatření, které ukládá soud v rámci rozsudku v případě, že byl pachatel trestného činu v době spáchání uznán specialisty částečně či úplně nepřičetný, nelze mu tak udělit jakýkoliv trest vzhledem k ovlivnění jeho ovládacích a rozlišovacích schopností, ale ochrana společnosti vzhledem k povaze jeho duševní poruchy vyžaduje jeho izolaci.¹⁸

Vězeňská služba České republiky disponuje vězeňskými zařízeními, která jsou uzpůsobena svým stavebně technickým charakterem k věznění osob, a ve kterých se zabezpečuje:

- výkon vazebního stíhání – vazební věznice, kterých je v rámci České republiky zřízeno deset (Vazební věznice: Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Litoměřice, Olomouc, Ostrava, Praha-Pankrác, Praha-Ruzyně, Teplice) a oddělení vazby některých věznic,
- výkon trestu odnětí svobody – věznice, kterých je v rámci České republiky zřízeno 25 (Věznice: Bělušice, Břeclav, Heřmanice, Horní Slavkov, Jiřice, Karviná, Kuřim, Kynšperk nad Ohří, Mírov, Nové Sedlo, Odolov, Opava, Oráčov, Ostrov nad Ohří, Pardubice, Plzeň, Příbram, Rapotice, Rýnovice, Stráž

¹⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 41. ISBN 978-80-7552-163-7.

¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

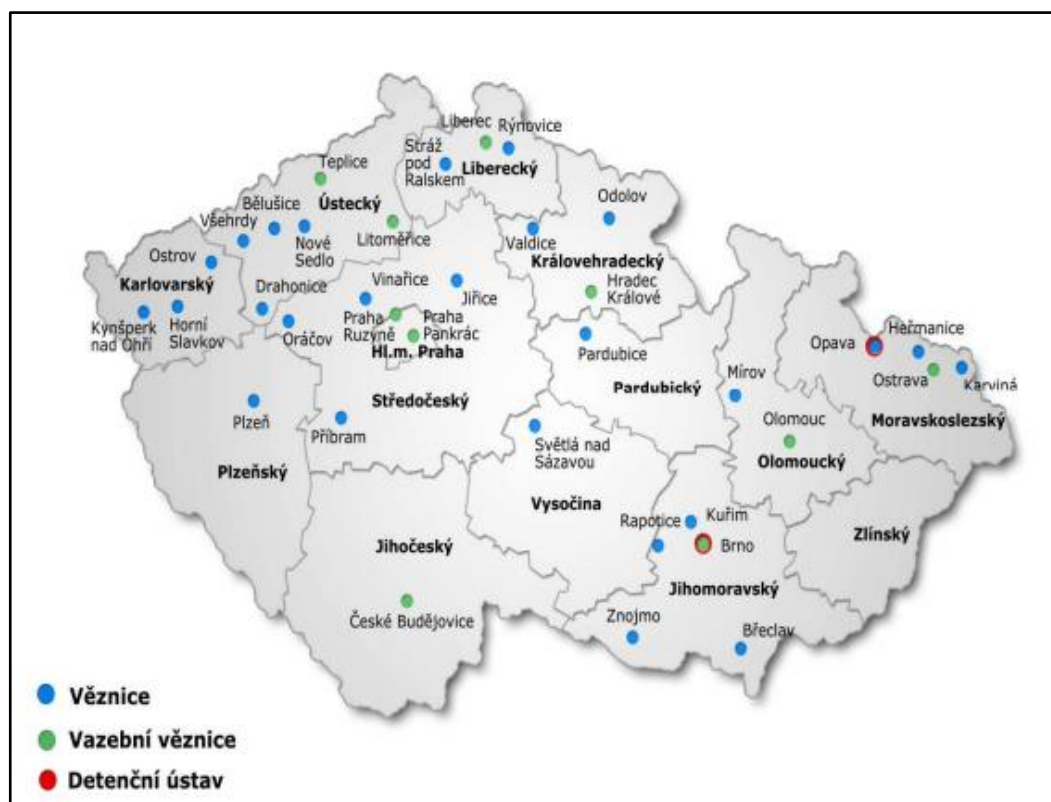
¹⁸ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 705–707. ISBN 978-80-7478-790-4.

pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Vinařice, Znojmo) a oddělení výkonu trestu odnětí svobody vazebních věznic,

- výkon zabezpečovací detence – detenční ústavy, které jsou v rámci České republiky zřízeny dva, a to detenční ústav při Vazební věznici Brno a Věznici Opava.¹⁹

Pro lepší představu jsou věznice, vazební věznice a detenční ústavy v České republice vyobrazeny na obrázku 1.

Obrázek 1: Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v České republice

Zdroj²⁰

2.2 Účel a cíl výkonu trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody je naproti výkonu vazby opatřením sankčním, kterým soud trestá porušení zákona, trestnou činnost na základě rozsudku – Jménem republiky. Hlavní cíle výkonu trestu odnětí svobody ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody

¹⁹VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2017*[online]. 2018 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/10/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2017.pdf>, s. 16.

²⁰Tamtéž, s. 17.

č. 169/1999 Sb. jsou náprava odsouzených vězňů prostřednictvím prostředků stanovených zákonem, které umožňují působit na odsouzené tak, aby bylo riziko recidivy trestné činnosti sníženo a odsouzení mohli žít po propuštění řádný život. Dále je to také ochrana společnosti před trestnou činností a jejími pachateli a zabránění páchání trestné činnosti jejím pachatelům.²¹

Výkon trestu odnětí svobody má vést především k resocializaci „odsouzeného, které v širším chápání zahrnuje i ochranu společnosti. Penitenciární zacházení musí být zaměřeno tak, aby motivovalo odsouzené ke spolupráci s vězeňským personálem, formovalo hodnotový systém a postoj osob ve výkonu trestu k respektování společenských pravidel a právních norem. Je potřebné posilovat sociální vztahy přiměřeným stimulujícím systémem, udržovat vztahy s vnějším světem – například formou dopisů, balíků, či návštěv, a dalších efektivních opatření.“²²

Hlavními zásadami výkonu trestu odnětí svobody jsou především respekt k osobní důstojnosti odsouzeného a nutnost omezování negativních účinků uvěznění a odebrání osobní svobody v průběhu výkonu trestu. Potřeba ochrany společnosti tím však nesmí být nijak omezena. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody rovněž upravuje povinnosti Vězeňské služby České republiky vůči penitenciární péči. Penitenciární péče je ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody tvořena naplňováním práv a dodržování povinností odsouzených a programy zacházení, kterými jsou odsouzeným určeny individuální plány aktivit (pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů, povinné aktivity).²³

Programy zacházení jsou pro odsouzené povinné a směřují k podpoře postojů a dovedností, které pomohou odsouzeným k návratu do společnosti a umožní vést soběstačný život.²⁴

²¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 1 odst. 2.

²² ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 56. ISBN 978-80-7380-484-8.

²³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 2, § 40–41.

²⁴ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 36.

2.3 Specifikace života osoby ve výkonu trestu

Ztráta svobody s sebou přináší podstatnou životní změnu, všechny typy uvěznění vytváří přesně vymezený systém chování a řídí všechny prvky života vězně systémově. Nejen zákony o výkonu vazby, o výkonu trestu odnětí svobody a o výkonu zabezpečovací detence a jejich prováděcí vyhlášky definují způsob chování, práva a povinnosti všech vězňů. Z konkrétního pohledu každé věznice je stěžejní Vnitřní řád věznice a časový rozvrh dne, který upravuje. Tento dokument schvaluje ředitel věznice a je za něj odpovědný. Cílem této podkapitoly je přiblížit všední život vězně a jeho specifika, včetně akutních a dlouhodobých reakcí na věznění, problematiku vězeňské krize a působení vězeňské subkultury.

2.3.1 Všední život vězně a jeho problémy

Život ve výkonu všech typů věznění a věznic, tak jak byly popsány v předchozí části práce, je spojen se specifiky oproti životu běžného občana. Obecně lze říci, že život vězně je řízen státními orgány po všech stránkách.

Ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence vyplývá, že veškeré činnosti ve věznicích a detenčních ústavech upravuje závazný dokument – Vnitřní řád věznice, který je základním návodem a řádem, který upřesňuje specifika života v každém z výše zmíněných ústavů. Tento dokument vydává ředitel věznice a je alfou a omegou vězeňského života pro obviněné, odsouzené, chovance, ale i pro vězeňský personál, tedy příslušníky a občanské zaměstnance Vězeňské služby České republiky. Vnitřní řád akceptuje nadřazené právní normy, tedy zákony a jejich prováděcí vyhlášky, které konkretizuje a rozvádí. Jeho důležitou součástí je Časový rozvrh dne, který přesně řídí činnosti vězněných osob v konkrétním místě a čase.²⁵

Časový rozvrh dne pak zpravidla obsahuje přesný čas pro budíček, проверки početních stavů vězňů, osobní hygienu, úklid, výdeje stravy (snídaně, oběd, večeře), vycházky, návštěvy lékaře, osobní volno, výdeje léků a večerku. Takové řízení života pak s sebou samozřejmě nese různé psychosociální problémy, které dále umocňuje všeobjímající tlak vězeňské subkultury. Věznice je proto dosti specifické prostředí, které je plné

²⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 14, § 28.

odlišných pravidel chování a omezení oproti svobodnému životu. První problémy vězeňského života se objevují již při nástupu odsouzených do výkonu věznění, tedy v situaci adaptace na nové a nezvyklé prostředí, kdy jsou práva vězňů omežována ze zákona.²⁶

Mezi hlavní omezení práv při výkonu věznění patří omezení osobní svobody, nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí, omezení svobody pobytu a pohybu osoby, omezení volby lékařské péče, omezení práva zachování listovního tajemství a omezení volby zaměstnání.²⁷

Klíčovým faktorem pro psychosociální problémy odsouzených, spojené s výkonem trestu a vězněním, je především ztráta svobody a s tím související problémy. Již první kontakt s vězeňským prostředím, kterým je zpravidla výkon vazby, znamená podstatnou životní změnu ve stávajících vzorcích chování člověka. Pro některé jedince může tato situace představovat zátěžovou situaci, kterou provází silné pocity ohrožení, ztráta bezpečí a životních jistot. Obvyklou reakcí je nástup úzkostlivých stavů, nejistoty a aktivace obranných mechanismů. Není proto neobvyklým jevem, že se chování vězňů jeví jako nepřiměřené a vykazuje symptomy psychických poruch.²⁸

Podle Vágnerové může po nástupu do věznice docházet ke společenským změnám ve vztazích s okolím, blízkými a rodinou. Tato situace silně ovlivňuje vnímání sociálního okolí, vězeňská osoba se stává obezřetnější, nedůvěřivá a odmítá vězeňský život. Nejčastějším obranným mechanismem je odmítání pocitu viny, dále pak potlačování a vytěšňování negativních pocitů až po zkreslování a překrucování reality.²⁹

Uvěznění zahrnuje celou škálu zátěžových situací, které pramení zejména ve strádání v oblasti uspokojování životních potřeb, ztráty osobní svobody, postavení, majetku, nezávislosti, důstojnosti, bezpečnosti, společenských a rodinných vztahů. Ve věznicích

²⁶ RASZKOVÁ, T. a S. HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 86–87. ISBN 978-80-7435-264-5.

²⁷ MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 59. ISBN 80-7042-256-4.

²⁸ KRAUS, B., HRONCOVÁ J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 318-319. ISBN 978-80-7041-896-3.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s. 747-750. ISBN 978-80-262-0696-5.

prakticky neexistuje soukromí a život je omezen materiální a psychickou izolací.³⁰ Další formou „nátlaku“ tohoto nového života je vliv vězněných osob a vězeňská subkultura, která představuje pro nové a prvotrestané vězně zcela novou zkušenost a obrovskou zátěž, může se objevit šikanování či jiné projevy agrese mezi vězni. Tyto skutečnosti mohou dále umocnit frustraci a psychický stav vězně.³¹

Již z předcházejícího textu vyplývá, jak velký vliv má uvěznění na psychiku člověka. Je nutné si ovšem uvědomit, že zpětná reakce na tyto negativní podněty je u každého člověka individuální a je závislá na více faktorech, ať již psychosociálních či jiných biologických, tak na zkušenostech člověka. Je nasnadě, že jinak na uvěznění reaguje zkušený recidivista a jinak doposud bezúhonný člověk.

2.3.2 Druhý život ve věznicích

Život vězněné osoby je plný pravidel, povinností a zákazů. Kromě plnění povinností uložených státem a státními orgány v podobě Vězeňské služby České republiky, je její chování regulováno tlakem vězeňské subkultury, nepsaných zákonů a pravidel chování vězeňské společnosti a jejích hierarchických struktur. Člověk je vytržen ze své bezpečné rodinné zóny svobodného života, jeho sociální vazby jsou silně narušeny, budoucí vyhlídky jsou poznamenány puncem kriminálního a musí si navíc vytvořit své místo v rámci vězeňské komunity.

Nový vězeň je nucen se vyrovnat se svým životem za zdí věznic a přizpůsobit se soužití s vězeňskou populací. Musí si najít své zázemí v zavedených kolektivech a skupinách, které utváří homogenní zázemí v každé z věznic. Tím se zároveň stává součástí vnitřní vězeňské subkultury, od které přejímá zavedené vzorce chování, což se podílí na dalších negativních jevech věznění a oslabování svobodné vůle. Tyto faktory se podílejí na vybudování tak zvaného druhého života ve věznicích, a s ním spojené anomální chování, které vytváří hodnotový a normativní chaos vězeňského života.³²

³⁰ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, s. 40–41. ISBN 80-86708-30-6.

³¹ FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 192–193. ISBN 978-80-247-5046-0.

³² ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 125–126. ISBN 978-80-7380-138-0.

Neobyčejně nebezpečnou schopností procesu prizonizace je taková adaptace člověka a přijetí vězeňských subkulturních norem do takové míry, že dochází k narušení adaptivního chování, které je potřebné pro běžný řádný život. Pobyt ve věznicí tak sám o sobě narušuje hlavní cíle penitenciární péče – nápravu osobnosti člověka a motivaci k řádnému životu.³³

Symbolem a hlavním projevem účelového života vězně je pak tak zvaný druhý život. Pod tímto pojmem si lze představit veškeré specifické struktury, aktivity, vztahy a chování, které se utvářejí v rámci vězeňské subkultury v době, kdy nejsou vězni pod dozorem personálu vězeňských zařízení. Kopp a kol. označují druhým životem vězňů soubor antisociálních a asociálních aktivit, obranných reakcí, které jsou uplatňovány v rámci specifické hierarchie neproniknutelných vězeňských kolektivů.³⁴

Druhý život vězněných osob utváří velkou část negativních jevů provázejících penitenciární péči. I z tohoto důvodu je hlavním cílem této péče kromě nápravy a přípravy vězněných osob na řádný civilní život i působení na negativní projevy věznění k jejich omezení. Druhý život dotváří vnitřní atmosféru vězeňských kolektivů, celé věznic a v jistém ohledu celé této subkultury. Mimo pohled dozorců tak vězněné osoby vedou silní jedinci a elitní skupiny. Tito neformální vůdci sami sebe označují tituly jako král, king, barákový či kápo, mají často své podřízené, které dále úkolují a přizpůsobují si svůj kolektiv dle vlastních pravidel a představ.³⁵

V rámci druhého života pak vznikají další aktivity spojené s tajným životem vězně a uspokojováním potřeb. Vězeňské kolektivy utvářejí tak zvané „kolchozy“, což jsou vězeňské subkolektivy, jejichž cílem je získávání a distribuce zakázaných předmětů, zboží, věcí po věznicí. Celý systém „kolchozů“ pracuje, na principu šedé ekonomiky – černého trhu, jehož prostřednictvím se směňují zakázané předměty a služby.³⁶

³³ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 23. ISBN 978-80-7372-204-3.

³⁴ KOPP, P. a kol. *Penitenciárna psychológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru SR, 2004, s. 33. ISBN 80-8054-326-7.

³⁵ HÁLA, J. a P. SOUDKOVÁ. *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2002, s. 15–17. ISBN 80-238-9463-3.

³⁶ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 126–127. ISBN 978-80-7380-138-0.

Vzhledem k výše uvedeným faktům vězeňského života si musíme uvědomit složitost celého penitenciárního procesu a nástrah, které přináší. Tyto problémy mohou vést k akutním problémům vězňených osob, které ohrožují život, zdraví či majetek jejich a dalších osob. Tuto problematiku akutního selhání můžeme nazvat propuknutí krize.

2.3.3 Vězeňská krize

Z výkonu věznění a z něj vyplývajících omezení a zákazů pramení podstatná část negativních projevů omezení svobody. Z předchozí části práce vyplývá, jak život v penitenciárním zařízení působí na vězňené osoby a jaká specifika přináší druhý život ve věznicích. Nejkritičtější situace a mimořádné události vězňených osob ovšem velmi často pramení z propuknutí vězeňské krize.

Uvěznění člověka a omezení svobody je pro nově uvězněného silně zatěžující, stresovou a kritickou životní situací. Náhlá změna života, životních podmínek a měnící se hierarchie životních potřeb přináší normativní chaos pro každého jedince. Nově uvězněný se dostává do nejisté pozice, která pramení ze strachu z věcí budoucích a podstatných změn jeho dosavadního sociálního života. Sociální vazby a kontakty jsou silně narušeny, izolace a přísný režim vězeňského života může vést až k psychické krizi.³⁷

Řešení vězeňských krizí a jiných mimořádných událostí má svůj vlastní průběh, který je řízen po linii oddělení výkonu vazby a trestu, tedy odborných penitenciárních pracovníků. Informace o nestandardním chování vězňených osob je vyhodnocována vedením tohoto oddělení, které v odůvodněných případech rozhodne o dalších opatřeních s vězňenou osobou. Tato osoba se zpravidla ubytuje samostatně od ostatních vězňených osob v závislosti na povaze problému, na bezpečnostní či krizovou celu, která je zřízena v každé věznici. Takto omezená osoba je dále střežena příslušníky Vězeňské služby České republiky v zostřeném režimu, až po bezprostřední střežení vězňené osoby. Zde dále probíhá krizová intervence, kterou vedou specialisté jako speciální pedagog, psycholog či psychiatr. O dalších opatřeních rozhoduje zpravidla vedení věznice na základě podnětů vedení výkonu vazby a trestu. V nejzávažnějších případech lze vězňenou osobu přemístit prostřednictvím přímé eskorty do Vězeňské

³⁷ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 23–24. ISBN 978-80-7372-204-3.

nemocnice při Vazební věznici Brno, která disponuje plnohodnotným psychiatrickým oddělením.³⁸

Jak z předchozího textu vyplývá, pak je ke splnění cíle a účelu věznění ve všech jeho podobách v podmínkách České republiky nutná důsledná a profesionální penitenciární péče. Tato podmínka může být splněna pouze za předpokladu svědomitého přístupu vězeňských pracovníků a jejich neustálého odborného zdokonalování.

³⁸ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 56. ISBN 80-7368-002-5.

3 RESOCIALIZACE V PENITENCIÁRNÍCH PODMÍNKÁCH

Výchovná funkce trestu odnětí svobody a její realizace ve vězeňském, tedy penitenciárním, prostředí je hlavním cílem k možné nápravě odsouzeného a zároveň prostředkem k jeho návratu zpět do civilního života. Výchova v trestu odnětí svobody je jiná než výchova civilní v běžném životě a prostředí. Má své charakteristické zvláštnosti a odlišnosti. Výchovný proces v režimu výkonu trestu probíhá nepřetržitě, kdy výchovní pracovníci a vězeňský personál jsou v neustálém kontaktu s odsouzenými a mohou na ně působit po celých 24 hodin.³⁹

K dosažení nápravně výchovných cílů slouží prostá výchova, převýchova, náprava a resocializace.⁴⁰ Cílem je dosažení změny chování a postojů odsouzeného. „*Ideálním cílem je změna celé osobnosti vězně tak, aby v budoucnu nepáchal další trestnou činnost a uměl žít jako ostatní lidi.*“⁴¹

Na výchovném procesu se musí podílet stejnou měrou jak výchovní specialisté, tak odsouzený sám. Výchovný systém ve výkonu trestu odnětí svobody je systémem strukturovaným a uzavřeným, realita trestu výchovný proces omezuje. Pro odsouzeného je velmi důležitá motivační struktura, kterou mu vězení může nabídnout.

3.1 Vymezení pojmu resocializace

Pojem resocializace je možné chápat jako převýchovu odsouzeného ve výkonu trestu k řádnému životu ve společnosti po jeho návratu z vězení. Kraus uvádí, že resocializace je někdy chápána širěji jako jakási zpětná socializace s cílem vrátit člověka do normálního života společnosti. Pak k takovému procesu dochází nejen v souvislosti s delikventy a jejich návratem do života, ale např. i v souvislosti se změnou zdravotního stavu a následnou invaliditou. Dále uvádí proces reedukace jako speciální případ resocializace, ve kterém se s použitím komplexního systému metod pedagogicko-

³⁹ JANDOUREK, J. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011, s. 138–139. ISBN 978-80-262-0026-0.

⁴⁰ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 63. ISBN 80-7368-002-5.

⁴¹ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 67. ISBN 978-80-7372-204-3.

psychologických, sociálně terapeutických a dalších usiluje o takové změny v chování jedince, které by odpovídalo normám (nebylo by deviantní).⁴²

Resocializaci je však také možno chápat jako „*obnovování socializace po její ztrátě způsobené delším odloučením od společnosti nebo nedostatečnou socializací způsobenou vlivem asociálního prostředí nebo vrozenými dispozicemi. Jejím cílem je včlenění jedince zpět do společnosti*“.⁴³ Mařádek charakterizuje resocializaci v podstatě, jako proces zbavování se původních vzorců chování a přebírání vzorců nových, vzhledem k přechodnému prostředí.⁴⁴ Podle Jedličky se resocializací rozumí složitý proces nápravy a socializace, která se v penitenciárních podmínkách nazývá též korektivní socializací či penitenciární resocializací. Tento proces předpokládá, že u jedince došlo k jisté socializaci, že přišel do kontaktu se sociálními normami a hodnotami, ale ne vždy byly tyto normy ve shodě s pravidly většinové společnosti.⁴⁵

Nejkomplexnějším cílem resocializace je změnit osobnost vězně jako takovou, aby se u něho projevila kvalita kladného psychologického rozvoje, která by zaručovala, že chování odsouzeného se bude dále vyvíjet žádoucím směrem, bez páchání opětovné trestné činnosti a tak předejít jeho recidivě.⁴⁶

Ve vězeňské praxi je resocializace chápána jako korektivní nebo druhotná socializace jedinců, u nichž proces socializace v předchozích vývojových etapách neproběhl úspěšně buď proto, že se v něm vyskytly různé jednotlivé nedostatky a nepříznivé podmínky, anebo proto, že byli socializováni v antisociálním smyslu. Cílem resocializačních snah je navázat a znovu spojit přerušené řetězce socializace v místech, kde došlo k narušení a pokusit se formovat či modelovat budoucí život odsouzeného tak, aby jeho opětovné začlenění do společnosti bylo možné.⁴⁷

⁴² KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998, s. 57–58. ISBN 80-7041-841-9.

⁴³ PALÁN, Z. *Lidské zdroje: Výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002, s. 183. ISBN 80-200-0950-7.

⁴⁴ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 109. ISBN 80-7368-002-5.

⁴⁵ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 321–324. ISBN 80-7312-038-0.

⁴⁶ GRIVNA, T., M. SCHEINOST a I. ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 176. ISBN 978-80-7478-614-3.

⁴⁷ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, s. 101. ISBN 80-7251-104-1.

Resocializační proces je ve vězeňském systému prováděn obecnými metodami zacházení (metodami stanovenými zákonem, předpisy a podobnými normami vztahujícími se na stejné zacházení se všemi odsouzenými a zajišťující pořádek a kázeň, hygienu, práva a povinnosti odsouzených) a speciálními metodami zacházení. K nim se řadí metody pedagogické, sociální a psychologické zaměřené na individuální a skupinové formy práce s odsouzenými.⁴⁸

3.2 Realizace procesu resocializace ve vězeňském systému

Vězeňská populace je z hlediska kriminologického, psychologického a penologického velmi heterogenní. V důsledku toho se proto musí všechny snahy, jejichž cílem je nalezení všeléku, tzn. jediné metody účinného zacházení, nutně minout účinkem. Ani v minulosti se tento „jediný nástroj“ zacházení s odsouzenými nepodařilo nalézt. Penologické koncepce i trestní zákon střídavě měnily cíle i prostředky vedoucí k větší efektivitě výkonu trestu odnětí svobody. Byla preferována formální kázeň, jindy pracovní výkonnost. Tyto koncepce byly ovlivňovány státním režimem země.⁴⁹

Objevila se tedy nutnost vyvinutí, na základě existence těchto faktů, eventuálně v modifikovaných podobách přijetí, celé řady programů, s jejichž uplatněním by bylo možno docílit podstatného zvýšení účinnosti celého stávajícího vězeňského systému.⁵⁰

Účinnost veškerého působení závisí, kromě komplexnosti celé škály programů, na přiměřenosti vzhledem k základním problémům přítomným v životě vězeňské populace. Také je důležitá adekvátní klasifikace, která je i výchozím prostředkem pro veškerý následný pobyt a koncepci účasti na odpovídajících resocializačních programech, jež by měly být pokládány za prostředek pro zabezpečení splnění cílů odsouzení.⁵¹

⁴⁸ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 150–155. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁴⁹ MEZNÍK, J., V. KALVODOVÁ a J. KUČTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, s. 5–7. ISBN 80-210-1248-X.

⁵⁰ NETÍK K. a kol. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. 2. vyd. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 1998, s. 8.

⁵¹ JŮZL, M. *Penitenciaristia jako věda žaláři*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 310–312. ISBN 978-80-7452-131-7.

4 VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH

Vzdělávací programy jako prostředek ke zvyšování znalostí a dovedností, utváření názorů, sociálnímu přizpůsobování jsou považovány ve věznicích za primární. V těchto programech se klade důraz na získávání základních znalostí a dobrých komunikačních dovedností, které mohou pomoci odsouzenému v jeho resocializaci.

Vysoký význam vzdělávání ve vězení připisují Evropská vězeňská pravidla, která např. požadují poskytování všem odsouzeným možnost uspokojovat nabídkou vzdělávacích programů, některé pozitivní potřeby a zájmy nebo vytvářet vzdělávací programy tak, aby u vězňů posilovaly sebeúctu, zlepšovaly jejich postoj k sobě i okolí, kultivovaly chování v nejrůznějších životních situacích a rozvíjely morální vlastnosti.

4.1 Andragogika a význam vzdělávání

Andragogika je vědní a studijní obor, který se zabývá veškerými aspekty vzdělávání a učení dospělých.⁵² V současné době je vzdělávání dospělých stále více vyžadováno oproti letům minulým, pokrok společnosti se stále více urychluje a rozšiřuje prakticky na všechny lidské obory. Není tedy možné si vystačit se vzděláním, které člověk získal studiem ve škole ve svém dětství a dospívání, naopak je nutné, aby si toto vzdělávání dále rozšiřoval.

Objektem andragogiky je tedy dospělá osoba, která je biologicky, sociálně, psychicky a ekonomicky zralá. Předmětem pak je celková edukační realita dospělých.⁵³ Zde se především jedná o proces organizovaného učení a sociálně-ekonomické souvislosti tohoto učení, sebeřízené neboli zkušenostní učení a kooperativní učení, které utváří podmínky pro vznik moderní a učící se společnosti. Andragogika je vědou, která čerpá poznatky z mnoha dalších vědních disciplín. Mezi ně patří především sociologie, filozofie, pedagogika, psychologie a ekonomie.⁵⁴

⁵² BENEŠ, M. *Andragogika*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 11. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁵³ ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 44–45. ISBN 978-80-271-0051-4.

⁵⁴ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 39–40. ISBN 978-80-247-4748-4.

Vzdělání ovlivňuje každou lidskou bytost a má význam pro takové lidské hodnoty, mezi které můžeme zařadit například toleranci nebo spolupráci. Zároveň má zásadní vliv na vývoj rodin, způsob výchovy dětí a kvality nové populace. Má neobyčejně důležitý význam pro rozvoj společnosti, a to ve svém smyslu ekonomickém, vědecko-technologickém ale i mravním a duchovním.⁵⁵ Význam vzdělávání souvisí právě s výše zmíněnými funkcemi. Díky vzdělávání jedinců a skupin může docházet k růstu společnosti, bez systematického vzdělávání by nemohlo dojít k získání profesních dovedností, které by pak tvořily odbornou pracovní sílu. Bez dalšího vzdělávání by nedošlo k získání a k následné aplikaci potřebných nových znalostí. Bez vzdělávání společnosti by zároveň došlo nejen ke stagnaci, ale vlastně i k propadu dané společnosti.⁵⁶ Navíc v současné době, která je postavena na neustálém pokroku, je již naprosto nedostačující získání znalostí a dovedností v rámci přípravy na zaměstnání, ale jedinec se stále musí ve svém oboru dále vzdělávat, je zde silný důraz na celoživotní vzdělávání osob v moderní společnosti.

4.2 Program zacházení

Odborná práce s vězňenými osobami je důležitou součástí všech typů věznění, jejímž cílem je především smysluplné využití volného času vězňených osob, u kterých také pomáhá omezovat negativní projevy výkonu věznění, a upevňování těch osobnostních rysů vězňených osob, které pomáhají minimalizovat riziko recidivy trestné činnosti. Náprava osobnosti je proto z pohledu penitenciární práce klíčová. Výchovný prvek výkonu věznění představují především programy zacházení, které se uplatňují při penitenciární péči o osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a výkonu zabezpečovací detence. Osoby ve výkonu vazby nelze s ohledem na podstatu tohoto typu věznění podrobit povinným formám zacházení, z tohoto důvodu jsou tyto aktivity postaveny na dobrovolném zájmu obviněných.

Programy zacházení jsou tvořeny individuálně pro každého odsouzeného či chovance a jsou zpracovávány na základě komplexní zprávy s ohledem na osobnostní

⁵⁵ POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr. dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 278. ISBN 80-86429-50-4.

⁵⁶ KOSÍKOVÁ, V. *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 25–27. ISBN 978-80-247-2433-1.

charakteristiku vězně, k příčinám trestné činnosti a na délku trestu.⁵⁷ Resocializace je realizována prostřednictvím programů zacházení, které mohou odsouzení využít ke zlepšení nebo změně životního stylu po návratu do společnosti. Tyto programy jsou souhrnem vzdělávacích, pracovních, speciálně výchovných a zájmových aktivit individuálně stanovených odborníky penitenciární péče. Nelze ovšem opomenout extramurální aktivity (kontakt s vnějším světem, úřady, církvemi, rodinou a blízkými) a sociální penitenciární péči, která je důležitou součástí nápravného procesu.⁵⁸

Nápravný proces a jeho minimální rámec upravuje mezinárodní evropská norma Evropská vězeňská pravidla. Tato norma doporučuje, aby výkon trestu odnětí svobody a další možné typy věznění umožňoval osobám izolovaným od společnosti a zbavených svobody jejich návrat do společnosti, aby v průběhu věznění nebyly omezovány negativními vlivy zbavení svobody a aby jednotlivé životní aspekty vězeňského života podporovaly pozitivní stránky života na svobodě. Také by měla být zabezpečena spolupráce s externími sociálními službami.⁵⁹ Jádrem penitenciární péče v České republice je tvořeno právě komplexním výchovným působením všech aspektů, sloužícím k nápravě chování a osobnostních rysů vězněných osob, které pomáhají minimalizovat rizika budoucí recidivy trestné činnosti. Penitenciární výchova je specifická ve faktu, že je od ostatních forem výchovných působení realizována pod donucením orgánů Vězeňské služby ČR.⁶⁰

S ohledem na dosažení optimálních podmínek pro nápravu vězněných osob jsou podle Mařádka klíčové tyto postupy:

- specifické výchovné postupy a pracovní výchova,
- upevňování režimu kázně a pořádku,

⁵⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 41.

⁵⁸ JÚZL, M. *Penitenciaristia jako věda žalářní*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 363–364. ISBN 978-80-7452-131-7.

⁵⁹ MATULOVÁ, K. a F. VALEŠ, F. a kol. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Praha: 2008, s. 35–37. ISBN 978-80-904116-0-9.

⁶⁰ JÚZL, M. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, s. 64. ISBN 978-80-87182-24-6.

- kulturně-výchovné aktivity,
- extramurální aktivity.⁶¹

Matulová a Valeš označují za klíčové stránky penitenciární péče v praxi tyto aktivity:

- Volnočasové aktivity, které v zásadě podporují schopnosti a dovednosti k návratu do společnosti a vzdělávání za účelem zvyšování kvalifikace. Velice přínosné jsou v tomto ohledu záliby a koníčky, které smysluplným způsobem vyplňují volný čas a omezují tak negativní vlivy zbavení svobody.
- Extramurální aktivity, které umožňují kladné a pozitivní vedení resocializace s vazbou na kontakt s rodinnými příslušníky a blízkými, stejně jako s úřady a dalšími státními orgány. Důležitost těchto aktivit spočívá především v zachování kontaktu s vnějším světem a oslabení pocitu izolace.
- Důstojný výkon věznění, který pomáhá posilovat u vězňů pocit odpovědnosti za své činy a život.⁶²

Hlavním prostředkem penitenciární péče jsou tak zvané programy zacházení. Tyto programy představují souhrn výše zmíněných aktivit stanovených dle individuálních potřeb pro každého vězně specialisty výkonu trestu a zabezpečovací detence. Takové programy rovněž přispívají k omezování negativních účinků výkonu věznění. Plnění těchto programů je pravidelně vyhodnocováno, a jejich plnění dále ovlivňuje další průběh penitenciární péče.⁶³

Penitenciární proces začíná již při příjmu nového vězně ve věznici, který je zde zařazen na nástupní oddělení, kde je podroben péči specialistů, kteří mají za úkol sestavit tak zvanou komplexní zprávu. Na sestavení komplexní zprávy se podílejí vychovatelé, sociální pracovníci, psychologové, speciální pedagogové a lékaři. Ze závěrů komplexní zprávy speciální pedagog stanovuje pro každého vězně program zacházení.⁶⁴ Povinnost zpracovat program zacházení má každá věznice uložena zákonem. Zákon dále stanoví

⁶¹ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 111. ISBN 80-7368-002-5.

⁶² MATULOVÁ, K., VALEŠ, F. a kol. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Praha: 2008, s. 45–46. ISBN 978-80-904116-0-9.

⁶³ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 74. ISBN 80-7368-002-5.

⁶⁴ MATULOVÁ, K., VALEŠ, F. a kol. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Praha: 2008, s. 44–45. ISBN 978-80-904116-0-9.

konkrétní cíl působení a metody k jeho dosažení, včetně způsobů a četnosti vyhodnocení.⁶⁵

Každá věznice nabídne výběr z alternativ programů zacházení, které vycházejí z možností věznice. Odsouzený je povinen si vybrat určitou variantu. Tyto jsou tvořeny tak, aby byly v důsledcích rovnocenné. Pokud si vězněná osoba žádnou variantu nevybere, je jí určen minimální program zacházení.⁶⁶

Programy zacházení můžeme rozdělit podle jednotlivých činností na aktivity:

- Pracovní aktivity, jejichž cílem je vytvoření a posilování pracovních návyků a pocitu odpovědnosti sama za sebe. Tyto aktivity jsou tvořeny zaměstnáváním vězněných osob v pracovněprávním vztahu v režii věznice či soukromých zaměstnavatelů, brigádnické práce k zajištění provozu věznice (úklid, příprava stravy) či pracovní terapie v rámci zájmových aktivit.
- Vzdělávací aktivity, jejichž cílem je zvyšování kvalifikace vězněných osob a rozšiřování možností budoucího zaměstnání. Tyto aktivity představují především vzdělávání se za účelem dosažení základního vzdělání, středoškolského vzdělání a dalších forem pomaturitního vzdělání, jakož i neformální vzdělávací kurzy (jazykové, PC kurzy a další). Za tímto účelem zajišťuje tyto činnosti Střední odborné učiliště Vězeňské služby České republiky.
- Zájmové aktivity, jejichž cílem je smysluplné a aktivní vyplnění volného času a omezování negativních projevů věznění a působení vězeňské subkultury. Jde především o zájmové kurzy a kroužky, které podporují pozitivní schopnosti a dovednosti, koníčky a zájmy.⁶⁷
- Extramurální aktivity, jejichž cílem je posilování pozitivních vlivů kontaktu s rodinou a blízkými osobami, jakož i udržování kontaktu s vnějším světem a podpora budoucího zázemí po propuštění.

⁶⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 41.

⁶⁶ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 36a–37.

⁶⁷ MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005, s. 76-79. ISBN 80-7368-002-5.

- Speciálně výchovné aktivity, jejichž cílem je změna postojů ke kriminálnímu způsobu života, podporování pocitu odpovědnosti za sebe sama. Mezi tyto aktivity patří různé psychosociální terapie, sociálně právní poradenství a kurzy sebeovládání a zvládání agrese.⁶⁸

Programy zacházení a jejich působení se průběžně vyhodnocuje odborníky penitenciární péče a programy jsou dle dosažené změny přístupu a chování dále aktualizovány. Povinnost pravidelného vyhodnocování je dána platnou právní úpravou, a to rozdílně u jednotlivých typů odsouzených. U mladistvých vězňů je činěno jednou za měsíc, v případě dohledu a dozoru jednou za dva měsíce, u vězňů s ostrahou jednou za tři měsíce, u vězňů se zvýšenou ostrahou jednou za šest měsíců.⁶⁹

Z poznatků získaných z vyhodnocování plnění programů zacházení je dále výkon věznění vykonáván vnitřně diferenciovaně. Za tímto účelem jsou vytvořeny tak zvané přístupné skupiny vnitřní diference. Ty představují motivační faktor pro změnu chování.⁷⁰ Přístupné skupiny vnitřní diference jsou tvořeny:

- I. přístupná skupina vnitřní diference (I. PSVD) – zde jsou odsouzení s pozitivní výchovnou prognózou, jsou sem přerazováni věznění osoby s příkladným plněním svých povinností a programu zacházení. Tato skupina je zvýhodněna oproti ostatním možnostmi volného pohybu uvnitř věznice, lepší možnost získání zaměstnání, delším rozsahem možnosti sledování televize, častějšími návštěvami, možnostmi návštěvy bez dozoru orgánů Vězeňské služby a možnostmi podmíněného propuštění.
- II. přístupná skupina vnitřní diference (II. PSVD) – do této skupiny jsou zařazováni odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu opakovaně a dále takoví, kteří neplní podmínky pobytu v I. PSVD. Programy zacházení jsou zaměřeny především na získávání a upevňování standardních návyků v oblasti kázně,

⁶⁸ JŮZL, M. *Penitenciaristia jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 372–375. ISBN 978-80-7452-131-7.

⁶⁹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 38.

⁷⁰ FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 204–205. ISBN 978-80-247-5046-0.

pořádku a osobní hygieny a k hledání optimálního řešení svého uplatnění po ukončení výkonu trestu.

- III. prostupná skupina vnitřní diferenciacce (III. PSVD) – kde jsou zařazovány vězněné osoby z důvodu neplnění stanoveného programu zacházení, spáchání kázeňského přestupku či trestného činu nebo opakovaného narušování kázně a pořádku. V průběhu zařazení do této skupiny je stanoven minimální program zacházení a je zpravidla vykonáván v odděleních se zesílenými stavebně technickými prvky a zvýšeným režimem, se základním sociálním vybavením.⁷¹

Z pohledu programu zacházení je jednou z nejdůležitějších aktivit pracovní terapie a zaměstnávání. Hála staví pracovní aktivity na pomyslný vrchol penitenciární péče, kdy tvrdí, že práce má pozitivní vliv na omezování negativních projevů věznění a agresivního chování. Vězněné osoby získávají pracovní návyky, které vedou k lepšímu chování a pocitu odpovědnosti za sebe sama. Vězněné osoby s poruchami chování vykonávají zpravidla pracovní terapie. Osoby zařazené do I. PSVD mohou být zaměstnávány v institutu tak zvaného nestřeženého pracoviště, kde vězni pracují bez systému střežení.⁷²

Důležitým prvkem programů zacházení jsou rovněž speciální a zájmové aktivity vedené specialisty penitenciární péče jako jsou psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci či vychovatelé-terapeuti. Tyto aktivity přispívají k úniku ze stereotypu vězeňského života a negativních projevů věznění a přispívají tak ke změně chování a postojů. V praxi se jedná především o sportovní kroužky, psychoterapii, arteterapii, protidrogovou prevenci či sociálně právní poradenství.⁷³

Některé věznice nabízejí speciální programy, které jsou zaměřené na specifické skupiny osob odsouzených za určitý typ trestné činnosti. Patří zde například programy intervenčního charakteru zaměřené na pachatele trestných činů a minimalizaci budoucí recidivy této trestné činnosti, v případě trestných činů násilí na dětech, trestných činů

⁷¹ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Litoměřice* [online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-litomerice/wp-content/uploads/sites/17/2019/06/Vnit%C5%99n%C3%AD-%C5%99%C3%A1dy-pro-odsouzen%C3%A9-2019.pdf>.

⁷² HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005, s. 126–127. ISBN -80-86708-05-5.

⁷³ FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 205. ISBN 978-80-247-5046-0.

spojených se sexuálním násilím, trestných činů násilného charakteru, programy pro recidivisty majetkové trestné činnosti, pro osoby závislé na omamných a návykových látkách, pro pachatele dopravních nehod a pro mladistvé odsouzené.⁷⁴

Extramurální aktivity jsou důležité při udržování sociálních kontaktů a vazeb s rodinou a blízkými osobami. Cílem je udržet zázemí pro osoby propuštěné na svobodu a plnění závazků plynoucích z jejich trestné činnosti. Tyto aktivity jsou prováděny penitenciárními sociálními pracovníky.⁷⁵

4.3 Možnosti vzdělávání osob ve výkonu trestu

Právo na vzdělání je zaručeno nejvyšším zákonem České republiky, tj. Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR, že každý má právo na vzdělání.⁷⁶ Dále pak Rada Evropy v článku 28 doporučuje, aby vzdělání bylo součástí vězeňství a aby každému vězni byla poskytnuta knihovna.⁷⁷ Vzdělání je odnepaměti základ života a člověka přetváří k lepšímu životu. Nejenže výše vzdělané osoby mají lepší uplatnění na trhu práce,⁷⁸ ale je dokázané, že kriminality se dopouštějí častěji méně vzdělaní lidé, i když to ovšem taktéž vychází z mnoha faktorů.⁷⁹ Volba vzdělávacího programu opět předchází komplexní zprávě, která by taktéž mohla napomoci při výběru.⁸⁰

Nedílnou součástí penitenciárního působení je rovněž vzdělávání vězňených osob. Jde o všeobecnou výchovně-nápravnou metodu. Prvotním úkolem tohoto výchovného působení je zajistit všem vězňeným osobám dosažení úrovně vzdělání odpovídající jejich schopnostem a možnostem. Zvyšování kvalifikace a úrovně vzdělanosti vězeňské

⁷⁴ JIŘIČKA, V. a J. PROKEŠOVÁ, J. *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2012, s. 89. ISSN 1213-9297.

⁷⁵ FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 203. ISBN 978-80-247-5046-0.

⁷⁶ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 33 odst. 1.

⁷⁷ BAJCURA, L. Evropská vězeňská pravidla. *České vězeňství*[online]. 2006, č. 1, s. 3–35 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropska%20pravidla.pdf>, s. 13.

⁷⁸ BENEŠ, M. *Andragogika*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 23–24. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁷⁹ GROOT, W. a H. M. VAN DEN BRINK. The effects of education on crime. *Applied Economics*, 2010, Vol. 42, Issue 3, pp. 279–289, s. 279. ISSN 0003-6846.

⁸⁰ JIŘIČKA, V. a J. PROKEŠOVÁ, J. *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2012, s. 81. ISSN 1213-9297.

populace výrazným způsobem pozitivně působí na proces nápravy.⁸¹ Vzdělání ve věznicí je individuální a u každého je jiné. To se odvíjí od jeho dosavadního vzdělání a jeho zájmu a snahu se vzdělávat. Zaměstnanci věznic kontrolují a dohlížejí, zda se dodržuje plán vzdělávání a stanovené osnovy. Některé vzdělávání provádějí samotní zaměstnanci, další druh vzdělávání může probíhat ve školských vězeňských střediscích nebo lze externě studovat ve vybraných školách České republiky. Lze si doplnit takřka každé vzdělání od základního, středního, vyššího až po vysokou školu. Vzdělání má určitý řád, jako v běžné škole, s určitou dobou nástupu a stanoveného konce.

Cílem vzdělávání ve výkonu trestu je zvýšení šance reintegrace vězně do společnosti z hlediska osobního i společenského. V každém vězeňském zařízení by měl být připraven studijní program, který by vězňům umožňoval věnovat se výchovně-vzdělávacím aktivitám, a to podle jejich potřeby a zájmu. V tomto procesu by mělo být odsouzeným, v rámci možností, umožněno dokončit základní školní docházku (základní, speciální školy), vyučit se, či zaučit ve vybraných učebních oborech, studovat střední školu a navštěvovat kurzy rozšíření kvalifikace, rekvalifikační kurzy.

Vězeňská služba České republiky vzdělává odsouzené osoby prostřednictvím Středního odborného učiliště Vězeňské služby a dalších zaměstnanců a specialistů, kteří jsou pro tento úkol dostatečně kvalifikováni. Nedílnou součástí tohoto procesu je i korespondenční vzdělávání.⁸² Osoba ve výkonu trestu si může svoje vzdělání rozšířit formou různých kurzů, které mají různorodé zaměření. Může se např. jednat o kurz cizího jazyka,⁸³ zdravotní, minima právního vzdělání, českého jazyka, matematiky, kurz čtení a psaní pro negramotné⁸⁴ či kurzy zaměřené na osvojení si praktických dovedností.⁸⁵

Vzdělávání odsouzených se v odborné literatuře chápe jako „*souhrn aktivit založených na aktivní účasti odsouzeného a zaměřených na jeho začlenění do společnosti v souladu*

⁸¹ FÁBRY, A. *Penológia*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2000, s. 115. ISBN 80-7160-140-3.

⁸² Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 46.

⁸³ Vzdělávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20].

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-olomouc/o-nas/vykon-vezenstvi/vzdelavani-veznenych-osob/>.

⁸⁴ Vzdělávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo/o-nas/vykon-vezenstvi/vzdelavani-veznu/>.

⁸⁵ Zaměstnávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-breclav/zamestnavani-veznu/>.

s jeho osobními a společenskými potřebami“.⁸⁶ Vzdělání odsouzených se organizuje tak, aby ukončení studia bylo oficiálně uznané vydáním příslušného dokladu akreditovanou institucí. Z dokladu nesmí být zřejmé, že ho odsouzený získal v době výkonu trestu. Odsouzenému se umožní, aby získal základní vzdělání, střední odborné vzdělání, úplné střední vzdělání, nebo se účastnil jiných forem vzdělání, které mu umožní získat, nebo si zvýšit pracovní kvalifikaci. Negramotnému odsouzenému se umožní, aby absolvoval kurz pro negramotné. Když je odsouzený zařazen do takového programu, tak je povinen se jej pravidelně zúčastňovat.⁸⁷

Osobám, kterým na svobodě dělá velký problém se vzdělávat, nebo dokonce jen docházet do školy, usnadňuje skutečnost, že jsou ve výkonu trestu. Jelikož každý den ve věznici je velmi stereotypní a dá se říct, že je svým způsobem nudný, každý vězeň se snaží jakkoliv zpestřit den a přivítá každou změnu. Proto tedy docházku za vzděláním velmi pozitivně oceňují a zároveň si rozšiřují znalosti a dovednosti.⁸⁸

V individuálních případech je umožňováno také středoškolské a vysokoškolské studium, kde je přihlíženo především k délce trestu a k osobnostním předpokladům odsouzených. Středoškolské vzdělání ukončené maturitou absolvují odsouzení ve věznicích Praha-Ruzyně, Hradec Králové a Ostrava. Možnost vysokoškolského vzdělání umožňuje Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně a Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy.⁸⁹

Z předchozího textu vyplývá, že vzdělávání odsouzených je součástí programů zacházení s odsouzenými. Vzdělávání zajišťují zpravidla odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště. Ve věznicích, v nichž nejsou zřízena odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště, zajišťuje vzdělávání odsouzených oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu). Odsouzeným zařazeným do některé z forem vzdělávání věznice vytvářejí vhodné podmínky pro studium, a to jak prostorové, tak organizační.

⁸⁶ ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 139. ISBN 978-80-7380-484-8.

⁸⁷ MÁTEL, A., M. SCHAVEL, M., P. MÜHLPACHR, P. a T. ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 130–135. ISBN 978-80-87182-13-0.

⁸⁸ MEZNÍK, J., V. KALVODOVÁ a J. KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, s. 47–48. ISBN 80-210-1248-X.

⁸⁹ BIEDERMANOVÁ, E. a M. PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení* [online]. 2011 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>, s. 22.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM MEZI ODSOUZENÝMI SE ZAMĚŘENÍM NA JEJICH VZDĚLÁVÁNÍ

V této kapitole se věnujeme výzkumu, který je zaměřen na otázky vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a na jejich motivaci vzdělávat se. Motivace, jakož i samotné vzdělávání a další aspekty v této oblasti, jsou zkoumány z několika hledisek tak, aby bylo možné získat podrobné informace o tom, jak motivovat odsouzené ke vzdělávání a jak zajistit, aby toto vzdělávání bylo dostatečně efektivní.

V uvedené kapitole se věnujeme cílům výzkumu a výzkumným otázkám. Popsán je výzkumný vzorek a proměnné výzkumu, které jsou velmi důležitou částí v každém výzkumu. Charakterizován je také management výzkumu, tedy podrobnosti o tom, jak byl výzkum proveden a vyhodnocen. Zároveň jsou také definovány použité metody sběru a vyhodnocení dat.

Problematika vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody je pro tuto skupinu jednotlivců poměrně důležitá a pro zbytek společnosti vždy aktuální. Trest má svou funkci především v tom, aby u odsouzeného došlo k nápravě jeho chování a jednání, v čemž může vzdělávání velmi významně pomoci. V mnoha případech nemají odsouzení dokončené ani středoškolské vzdělání, což je možné v těchto podmínkách napravit. Díky dosažení určitého vzdělání nebo díky doplnění již nabytého vzdělání je následně možné lépe a plynuleji zařadit odsouzeného do společnosti po jeho propuštění a pracovat na jeho nápravě. Výzkumným problémem je tedy především motivace odsouzených ke vzdělávání během výkonu trestu odnětí svobody a zkoumání možností vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody.

5.1 Cíle výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy

Hlavním cílem výzkumu je zjistit a porovnat názory a zkušenosti odsouzených se vzděláváním v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody, motivaci ke vzdělávání a negativní faktory vzdělávání, názory odsouzených na efektivitu vzdělávání a nejčastěji využívané formy vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody.

Na hlavní cíl výzkumu navazují **dílčí cíle**, které jsme formulovali následovně:

- Zjistit a porovnat názory odsouzených na význam vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu.
- Zjistit a porovnat nejčastěji využívanou formu vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu a umístění ve výkonu trestu odnětí svobody.
- Zjistit a porovnat názory odsouzených na efektivitu vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody z hlediska vzdělání a délky pobytu ve výkonu trestu.

Výzkumné otázky jsou formulovány na základě výše uvedených dílčích cílů. Ke každému dílčímu cíli je formulována jedna výzkumná otázka. Odpověďmi na výzkumné otázky dosáhneme naplnění dílčích cílů a tím i naplnění hlavního cíle výzkumu. Na základě výzkumných otázek jsme formulovali jednotlivé položky v dotazníku:

- VO1: Jaké budou rozdíly v názorech odsouzených na význam vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody vzhledem k délce pobytu respondentů ve výkonu trestu?
- VO2: Jaké budou rozdíly v nejčastěji využívané formě vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených vzhledem k délce jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody?
- VO3: Jaké budou rozdíly v názorech odsouzených s nižším vzděláním a odsouzených s vyšším vzděláním na efektivitu vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody?

Na podkladě výše uvedených cílů a výzkumných otázek byly formulovány tyto tři **hypotézy**, jež budou na konci výzkumného šetření verifikovány:

- H1: Odsouzení s delší dobou ve výkonu trestu si více uvědomují význam vzdělávání ve výkonu trestu než osoby s kratší dobou ve výkonu trestu.
- H2: Odsouzení s kratším pobytem ve výkonu trestu častěji absolvují odborné kurzy než odsouzení s delším pobytem ve výkonu trestu.

- H3: Odsouzení ve výkonu trestu se základním a středoškolským vzděláním považují vzdělávání ve výkonu trestu za efektivnější než odsouzení s vysokoškolským vzděláním.

5.2 Proměnné výzkumu

Pro výzkum jsou velmi důležité proměnné, které slouží k určení hlavních opěrných bodů výzkumu, které jsou sledovány, a také body, které ovlivňují sledované hodnoty. Proměnné je možné charakterizovat jako statistické znaky, které jsou ve výzkumu měřeny, sledovány nebo kterými je v průběhu výzkumu manipulováno. Rozlišují se přitom závislé a nezávislé proměnné. Zpravidla nezávislými proměnnými jsou ty, které ovlivňují ostatní faktory ve výzkumu a pod jejichž vlivem dochází k odchýlkám. Závislými proměnnými jsou naopak ty znaky, které podléhají vlivu nezávislých proměnných, a pod jejich vlivem se mění.

V tomto výzkumu se k nezávislým proměnným řadí vzdělání, délka pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody a umístění v konkrétní věznici pro výkon trestu odnětí svobody. Závislé proměnné můžeme vymezit jako:

- názory na význam vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody,
- zkušenosti odsouzených se vzděláváním,
- motivace odsouzených ke vzdělávání,
- vnímání negativních faktorů vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody,
- názory na efektivitu vzdělávání,
- nejčastěji využívaná forma vzdělávání v ústavech pro výkon trestu odnětí svobody.

5.3 Metody sběru a zpracování dat

Před realizací výzkumu byly v dostupné literatuře nastudovány informace o možnostech realizace výzkumu a o metodách, kterými je možné výzkum realizovat. Na základě získaných znalostí bylo rozhodnuto využít metodu dotazníku jako nejvhodnější výzkumnou metodu pro tento výzkum.

V odborné literatuře je dotazník definován jako *„písemný způsob dotazování, který přináší určitá omezení – nelze ho použít při výzkumu osob, pro které je psaní a čtení*

z nějakého důvodu obtížné“⁹⁰ Podle Chrásky je dotazníková metoda velmi rozšířená v praxi. Dotazník chápe jako souhrn předem připravených a formulovaných otázek, na které respondent odpovídá písemně, přičemž jednotlivé otázky se přímo dotýkají vnějších jevů a zkoumají se nejenom názory konkrétních skupin lidí, ale také jejich motivace, city a postoje.⁹¹

Domníváme se, že další nespornou výhodou dotazníkové metody je také to, že je méně časově náročný ve srovnání s jinými výzkumnými metodami, ale také diskrétní. Respondenti mohou na položené otázky odpovědět v soukromí, přičemž odpovědi z dotazníku nejsou spojovány s konkrétními osobami. Respondenti tak mohou být ve svých odpovědích otevřenější a upřímnější a také ochota vyplnit dotazník a odpovědět na otázky je v tomto případě větší.

Položky v dotazníku se rozlišují na několik typů. Rozlišujeme nestandardizované otázky, označované také jako otevřené, standardizované, tedy uzavřené, a polostandardizované. V otevřených položkách má respondent možnost odpovědět na položku volně, nemá nabídnuté žádné možnosti odpovědi a může tak svobodně vyjádřit své názory a postoje. Pro odpověď respondenta je v tomto případě připraveno dostatečně velké místo. U uzavřených položek jsou možnosti odpovědi formulovány předem a úkolem dotázaného je označit jednu nebo více možností odpovědí, které nejlépe vystihují názory a postoje respondenta. V případě polouzavřených položek v dotazníku si respondent odpovědi vybírá také z předem určených možností odpovědí, avšak kromě toho je mu nabídnuta také možnost volné odpovědi.⁹²

Dotazník použitý v tomto výzkumu jsme formulovali samostatně tak, abychom co nejeфекtivněji získali odpovědi na výzkumné otázky a abychom co nejlépe naplnili stanovené výzkumné cíle. V úvodu dotazníku jsme se respondentům představili a požádali jsme je o vyplnění dotazníku. Upozornění byli na to, že dotazník je anonymní. Celkově dotazník obsahoval 25 otázek, přičemž jsme využili všechny typy položky popsané výše. Uzavřených položek bylo v dotazníku celkem 21, přičemž

⁹⁰REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 118. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁹¹CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 158. ISBN 978-80-247-5326-3.

⁹²Tamtéž, s. 160–162.

ve 12 položkách jsme jako možnosti odpovědi využili Likertovy škály. Polouzavřené položky byly v dotazníku tři a jedna položka byla otevřená.

Realizace výzkumu byla zajištěna ve dvou věznicích, a to v Pardubicích a v Plzni. Spolupracováno bylo se zdejšími zaměstnanci, kteří byli požádáni, aby dotazníky rozdělili mezi odsouzené, a ti je vyplnili. Dotazníky byly distribuovány v tištěné formě. Vyplněné dotazníky byly následně předány zaměstnanci, kteří byli požádáni o spolupráci na tomto výzkumu.

Výsledky byly zpracovány pomocí počítačového programu Excel, kde bylo pracováno s kontingenčními tabulkami podle jednotlivých hledisek výzkumu. Z uvedených tabulek byly následně zpracovány přehlednější grafy, které jsou uvedeny v podkapitole 5.6. Výsledky jsme vyhodnotili podle jednotlivých stanovených hledisek tak, že jsme dotazníky rozdělili nejprve podle jednotlivých věznic a vyhodnotili, následně podle vzdělání odsouzených a na závěr i podle délky pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody. Po rozdělení dotazníků jsme určili četnosti odpovědí respondentů pro každou položku a pro každou možnost odpovědi, abychom tak získali přehled o nejčastěji označovaných položkách a o položkách, které byly označovány nejméně často.

V případě otevřené položky v dotazníku jsme kategorizovali možnosti odpovědi do několika skupin, kterým jsme následně přiřadili hodnoty na základě toho, jak často jednotlivci konkrétní kategorie odpovědi uváděli. Po získání četností jsme všechny hodnoty přepočítali na procenta a zpracovali graficky. Z četností jsme na závěr zpracovali statistické vyhodnocení výsledků výzkumu pomocí programu Statistica.

V tomto výzkumu jsme se rozhodli pracovat se dvěma statistickými metodami, a to metodou Mann-Whitneyho U testu a metodou Kruskal-Wallisova testu. Díky Mann-Whitneyho U testu bylo možno statisticky otestovat rozdíly průměrů ve dvou výzkumných vzorcích. V případě, že je uvedená hodnota statisticky významná na 5% hladině statistické významnosti, lze hovořit o tom, že mezi proměnnými se nachází určitý vztah. Kruskal-Wallisův test umožňuje sledovat vztah mezi jednotlivými skupinami proměnných.

5.4 Organizace výzkumu

Výzkum byl realizován podle jednotlivých kroků tak, aby byly získány výsledky objektivně, efektivně, a byly platné. Proto lze dále popsat jednotlivé body tak, jak jsme postupovali.

Nejprve byly formulovány cíle výzkumu a samotný výzkumný problém. Následně byly vybrány metody, jejichž prostřednictvím mohl být výzkum realizován (dotazníkové šetření), a jimiž byly výsledky výzkumu zpracovány. Stanoven byl výzkumný vzorek, formulován a navržen dotazník. Bylo nutno zajistit povolení k realizaci výzkumu v obou věznicích, a to v průběhu září 2019. Samotné výzkumné šetření ve Věznici Pardubice a Plzeň probíhalo během měsíce října 2019. Od listopadu 2019 do ledna 2020 následovala etapa zpracování výsledků výzkumu, jejich vyhodnocení, zajištění statistického zpracování. Byly také formulovány závěry výzkumu a interpretována daná zjištění.

5.5 Charakteristika výzkumného souboru

Základní výzkumný vzorek tvořilo celkově 259 respondentů – odsouzených, ze dvou věznic k zajištění výkonu trestu odnětí svobody, a to ve Věznici Pardubice a ve Věznici Plzeň. Ve Věznici Pardubice bylo osloveno celkem 148 respondentů a ve Věznici Plzeň 111 respondentů. Výzkum byl však zaměřen na odsouzené, kteří absolvovali, nebo se aktuálně účastní vzdělávání v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Proto jsme také při zpracovávání výzkumných údajů museli vyřadit ty dotazníky, které vyplňovali odsouzení, kteří neabsolvovali žádné vzdělání. Znamená to tedy, že výběrový výzkumný vzorek tvořilo 146 respondentů z obou věznic. Ve Věznici Pardubice bylo řádně vyplněno 82 dotazníků, které byly začleněny do výzkumu. V případě Věznice Plzeň bylo řádně vyplněno 64 dotazníků. Všichni respondenti ve výzkumu byli muži z různých oddělení v obou věznicích ve věku od 18 do 74 let.

Z hlediska věku tvořilo výzkumný vzorek nejvíce respondentů ve věku 35–44 let, a to konkrétně 45,9 % respondentů. Věk 18–24 let uvedlo 5,5 % respondentů a ve věku 25–34 let bylo 32,2 % respondentů. Věk 45–54 let uvedlo 14,4 % respondentů a ve věku 55–64 let bylo 1,4 % respondentů. Nejméně respondentů, konkrétně jeden, byl ve věku 65–74 let.

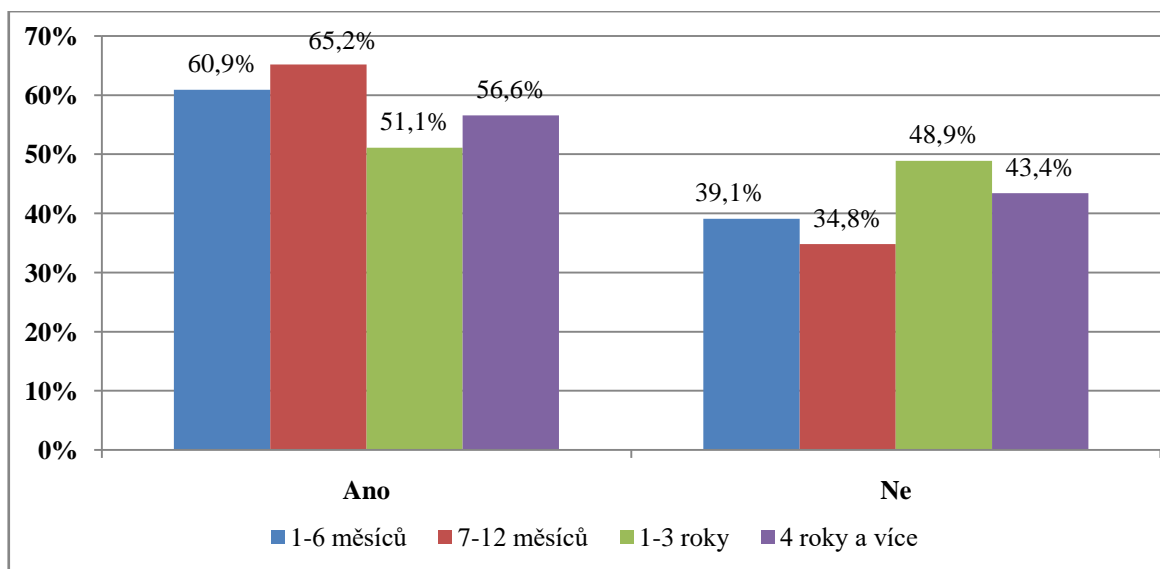
Z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody bylo nejvíce respondentů ve výkonu trestu 4–10 let, a to 34,9 % respondentů, 15,8 % respondentů uvedlo, že ve výkonu trestu odnětí svobody jsou 1–6 měsíců a stejný počet respondentů uvedl délku pobytu ve výkonu trestu 7–12 měsíců. Dále 1–3 roky bylo ve výkonu trestu umístěno 32,2 % respondentů. Nejméně respondentů, a to 1,4 % uvedlo, že ve výkonu trestu jsou 11 let a více. Z důvodu nízkého počtu respondentů v této výzkumné skupině jsme tyto respondenty spojili s předchozí skupinou a vytvořili jsme jednotnou výzkumnou skupinu, která byla ve výkonu trestu odnětí svobody 4 roky a více. Vzhledem k tomu, že délka pobytu ve výkonu trestu byla jedním z hledisek, podle kterého jsme vyhodnocovali výsledky, bylo efektivnější přiřadit zmíněných devět respondentů k předchozí skupině.

Z hlediska vzdělání tvořilo výzkumný vzorek nejvíce respondentů s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity, a to 42,5% respondentů. Nejvyšší ukončené základní vzdělání uvedlo 34,2% respondentů a středoškolské vzdělání s maturitou uvedlo 17,1% respondentů. Vysokoškolské vzdělání bakalářského typu mělo ukončeno 4,1% respondentů a 2,1% respondentů uvedlo, že mají ukončené vysokoškolské vzdělání magisterského typu. I v tomto případě, vzhledem k tomu, že vzdělání je jedním z hledisek posuzování výsledků výzkumu, sloučili jsme skupiny respondentů s nejvyšším ukončeným vysokoškolským vzděláním bakalářského a magisterského typu do jedné skupiny a nazvali jsme ji jako výzkumnou skupinu respondentů s nejvyšším ukončeným vysokoškolským vzděláním.

5.6 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Respondenti byli nejprve dotazováni, zda byli zaměstnáni před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Nejčastěji označovanou odpovědí byla v tomto případě možnost ano (61 %) v případě odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců. Stejnou odpověď uvedlo 65 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, 51 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a 57 % odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 4 roky a více.

Graf 1: Zaměstnání před výkonem trestu odnětí svobody

Zdroj⁹³

Dále jsme se zajímali o to, zda odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody v současnosti navštěvují nějakou formu vzdělávání. V tomto případě byla nejčastěji označovanou odpovědí možnost ne, tedy že odsouzení nenavštěvují žádné vzdělávání ve výkonu trestu. Odpovědělo tak 91 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců, 87 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, 72 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a téměř 68 % odsouzených s délkou pobytu 4 roky a více.

V souvislosti s předchozí položkou měli respondenti odpovědět na otázku, jakou formu vzdělávání již ve výkonu trestu odnětí svobody absolvovali. U odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců byla nejčastěji označována odpověď, že navštěvovali odborný kurz, 22 % odsouzených z tohoto vzorku navštěvovalo základní vzdělání. Ani jeden z těchto odsouzených neuváděl, že navštěvoval vzdělávání pro negramotné.

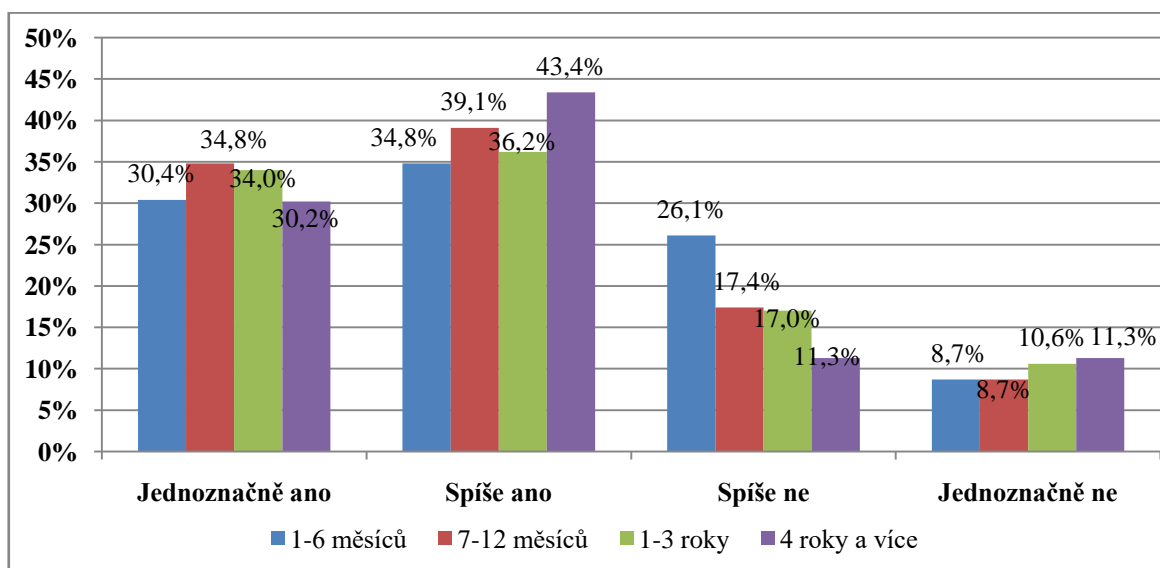
Stejně tak ve vzorku odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců nejčastěji uvedli odpověď, že navštěvovali odborný kurz, a to v 35 % případech. Méně často tito odsouzení absolvovali střední vzdělání, a to ve 13 % případů. Ani jeden odsouzený z tohoto vzorku neabsolvoval vzdělávání pro negramotné. Také odsouzení s délkou pobytu 1–3 roky nejčastěji označili odpověď, že navštěvovali odborný kurz (47 %).

⁹³ Vlastní zpracování 2020

Odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více nejčastěji uváděli, že absolvovali střední vzdělání (40 %).

Respondenti měli dále odpovědět na položku, zda jsou spokojeni s formou vzdělávání, kterou absolvovali. Jak je možné vidět z grafu 2, v případě všech výzkumných vzorků byla nejčastěji označována odpověď spíše ano, tedy že odsouzení jsou spíše spokojeni se vzděláváním, které absolvovali. Odpovědělo tak 35 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců, 39 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, 36 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a 43 % odsouzených s délkou pobytu 4 roky a více. Naopak nejméně často odsouzení odpověděli, že se vzděláváním, které absolvovali ve výkonu trestu, jednoznačně nejsou spokojeni. Na danou položku neodpověděli dva odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více a jeden odsouzený s délkou pobytu 1–3 roky.

Graf 2: Spokojenost se vzděláním ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu

Zdroj:⁹⁴

Respondentů jsme se ptali na to, zda je jejich vzdělávání ve výkonu trestu, které právě absolvují, jejich prvním v rámci výkonu trestu. Zde 65 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců odpovědělo, že nenavštěvují žádné vzdělání, 17 % z nich uvádělo, že toto je jejich jediné vzdělávání a 9 % se zmínilo, že chtějí následně pokračovat další formou vzdělávání. U odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců byla nejčastěji označovanou odpovědí možnost, že nenavštěvují žádné vzdělání (44 %). Dalších 26 % z nich

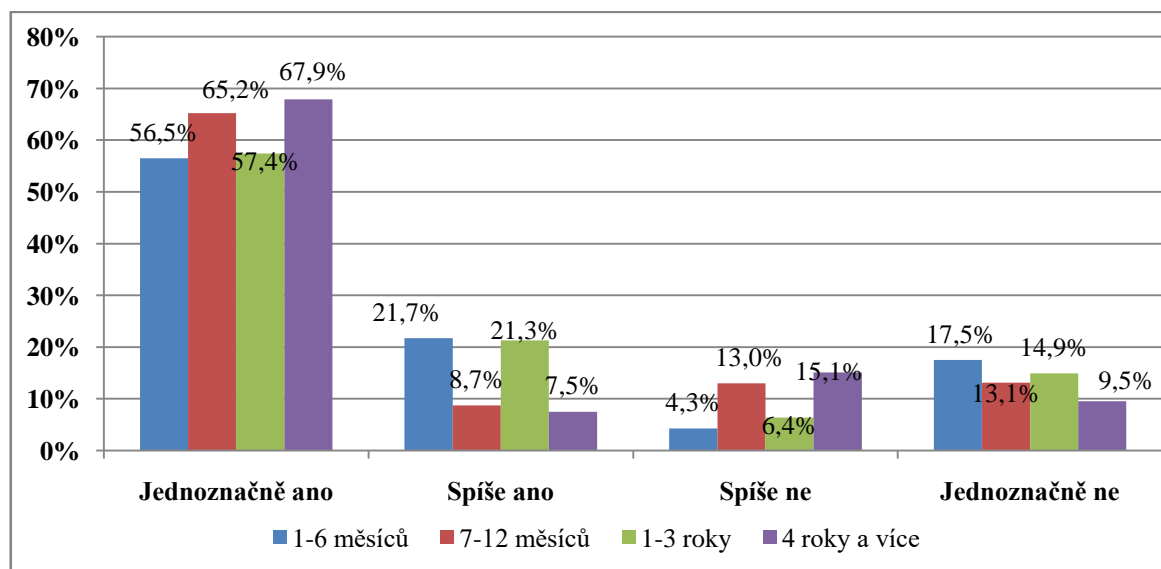
⁹⁴ Vlastní zpracování 2020

uvádělo, že po jeho skončení chtějí pokračovat další formou vzdělávání. Odsouzení s délkou pobytu 1–3 roky nejčastěji označili, že vzdělávání, které právě absolvují, je jejich jediné (47 %). Rovněž u odsouzených s délkou pobytu 4 roky a více byla nejčastěji označovanou odpovědí možnost, že jde o jejich jediné vzdělání (34 %).

Zajímali jsme se také o to, zda odsouzení ve svém volném čase využívají služby knihovny. Odpověď ano, často, označovalo 22 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců. Tento vzorek dále uváděl, že knihovnu navštěvují pouze občas (30 %). Nejčastěji tito odsouzení uváděli, že knihovnu nenavštěvují (48 %). U odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců byla nejčastěji označovanou odpovědí možnost ano, často (48 %). Rovněž i odsouzení s délkou pobytu 1–3 roky nejčastěji uváděli, že knihovnu navštěvují často (49 %). Odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více poznamenali, že služby knihovny využívají často (40 %).

V rámci otázky č. 7 měli odsouzení uvést, zda má podle nich vzdělávání ve výkonu trestu význam. Jak je možné vidět z grafu 3, všechny výzkumné skupiny respondentů nejčastěji odpověděli, že vzdělávání jednoznačně význam má. Největší význam vzdělávání ve výkonu trestu připisovali odsouzení s nejdelším pobytem, tedy 4 roky a více, kteří pouze v 9 % případů uváděli, že vzdělávání jednoznačně význam nemá.

Graf 3: Význam vzdělávání podle názoru respondentů

Zdroj⁹⁵

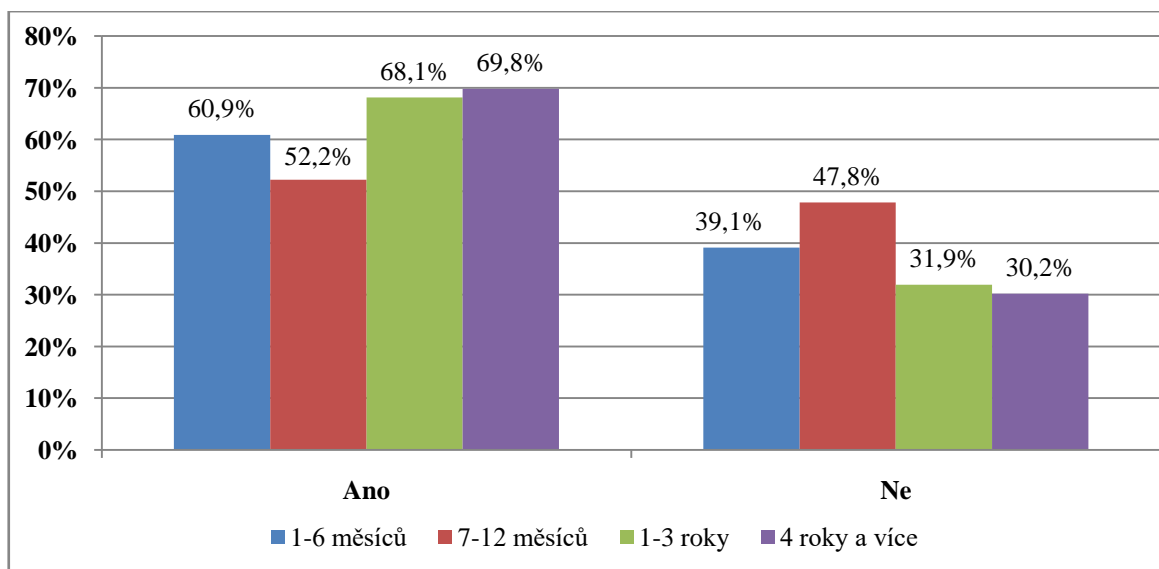
⁹⁵ Vlastní zpracování 2020

V souvislosti se vzděláváním, které odsouzení absolvují ve výkonu trestu (otázka č. 8), měli respondenti uvést, zda je pro ně důležité, aby toto vzdělávání dokončili. Odsouzení s délkou pobytu 1–6 měsíců odpověděli jednoznačně ano (35 %). Odsouzení s délkou pobytu 7–12 měsíců taktéž nejčastěji uváděli možnost jednoznačně ano, tedy že toto vzdělání je pro ně jednoznačně důležité dokončit (57 %). Pouze 9 % z nich uvádělo odpověď jednoznačně ne. U vzorku odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky byla nejčastěji uváděná odpověď spíše ano (38 %), přičemž 11 % dotázaných odpovědělo jednoznačně ne. V případě odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 4 roky a více byla nejčastěji označovanou odpovědí možnost jednoznačně ano (47 %). Možnost jednoznačně ne uvedlo 13 % těchto dotázaných. Šest odsouzených na tuto položku neodpovědělo vůbec.

V dalších otázkách jsme se zaměřili na motivaci odsouzených ke vzdělávání ve výkonu trestu. Poměrně často respondenti s délkou pobytu ve výkonu trestu odpověděli, že je motivuje to, že vzděláváním získávají chybějící vědomosti (57 %). Podobně odpovídali i odsouzení s délkou pobytu 1–3 roky (32 %) a s délkou pobytu 4 roky a více (21 %). Častou odpovědí byla i možnost, že odsouzení jsou motivováni ke vzdělávání tím, že si dokážou po skončení výkonu trestu snadněji najít zaměstnání (průměrně pro celý soubor respondentů 30 %), přičemž takto nejčastěji odpovídali odsouzení s délkou pobytu 7–12 měsíců (30 %), s délkou pobytu 1–3 roky (36 %) a odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více (38 %). K dalším důležitým motivům se řadí i rozvoj osobnosti odsouzených a dokončení vlastního vzdělání. Tři odsouzení uvedli, že je ke vzdělávání ve výkonu trestu nemotivuje nic. Jeden odsouzený se zmínil o tom, že ho motivuje zvýšení vlastní hodnoty, jeden z odsouzených také uváděl, že vzdělávání představuje nové podněty. Dva dotázaní napsali do dotazníku, že ke vzdělávání jsou motivováni tím, že se jim díky tomu zkrátí čas ve vězení. Tři odsouzení na tuto otázku vůbec neodpověděli.

Respondenti byli v rámci otázky č. 11 dotazováni, zda získali vzděláváním znalosti i dovednosti, které dříve neměli. Jak je možné vidět v grafu 4, nejčastěji označovanou odpovědí u všech výzkumných vzorků byla možnost ano. Odpovědělo tak téměř 61 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců, 52 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, více než 68 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a téměř 70 % odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 4 roky a více.

Graf 4: Získání nových vědomostí v rámci vzdělávání ve výkonu trestu

Zdroj⁹⁶

V souvislosti se získaným vzděláním ve výkonu trestu odnětí svobody měli odsouzení uvést, zda si myslí, že po propuštění z výkonu trestu budou využívat získané znalosti a dovednosti. U všech skupin respondentů převažovaly kladné odpovědi. Odsouzení s délkou pobytu nejčastěji odpověděli spíše ano (35 %), odsouzení s délkou pobytu nejčastěji uváděli možnost jednoznačně ano (48 %), odsouzení s délkou pobytu 1–3 roky nejčastěji udávali možnost jednoznačně ano (36 %) a odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více nejčastěji označovali odpověď spíše ano (36 %). Možnost jednoznačně ne, tedy vyjádření, že po propuštění z výkonu trestu odsouzení jednoznačně nevyužijí získané znalosti a dovednosti nejčastěji, označovali odsouzení s délkou pobytu 1–6 měsíců (27 %).

Zjišťován byl také názor respondentů na to, jaké jsou podle nich nevýhody vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti ze všech výzkumných skupin poměrně často uváděli, že nevýhodou je zejména to, že během studia nezískávají žádnou praxi (průměrně 40 % respondentů, nejčastěji odsouzení s délkou pobytu 1–6 měsíců, a to ve 30 % případů). Odpověď, že nevýhodou jsou omezené možnosti studia, uvádělo 45 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a také 42 % odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 4 roky a více. Nejméně často tuto možnost označovali odsouzení s délkou pobytu 1–6 měsíců (13 %). Odsouzení dále odpověděli, že nevýhodou je

⁹⁶ Vlastní zpracování 2020

i nemožnost využívat počítač a internet. Tuto možnost označovali nejčastěji odsouzení s délkou pobytu 7–12 měsíců (39 %). Nejméně často takto odpověděli odsouzení s délkou pobytu 1–6 měsíců (22 %). Méně často odsouzení uváděli, že nevýhodou je nutnost pracovat při studiu.

Zajímalo nás také, zda odsouzení vnímají vzdělávání ve výkonu trestu jako efektivní. Nejčastěji označovanou odpovědí u všech výzkumných vzorků byla možnost spíše ano, tedy že toto vzdělávání je spíše efektivní. Odpovědělo tak více než 39 % odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 1–6 měsíců, také více než 39 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, 47 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a 42 % odsouzených s délkou pobytu 4 roky a více. Naopak odpověď spíše ne označovali nejčastěji odsouzení s délkou pobytu 7–12 měsíců (35 %). Méně často odsouzení odpověděli, že vzdělávání ve výkonu trestu jednoznačně není efektivní. Odpovědělo tak 13 % odsouzených s délkou pobytu 1–6 měsíců, 4 % odsouzených s délkou pobytu 7–12 měsíců, 9 % odsouzených s délkou pobytu 1–3 roky a 9 % odsouzených s délkou pobytu ve výkonu trestu 4 roky a více.

V další položce se měli odsouzení vyjádřit k tomu, zda by měli zájem také o další formy nebo obory vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody. Většina odsouzených odpověděla jednoznačně ano. Nejčastěji se takto vyjadřovali odsouzení s délkou pobytu 4 roky a více (60 %). Naopak odsouzení s nejkratší délkou pobytu nejčastěji uváděli odpověď jednoznačně ne, tedy že by jednoznačně neměli zájem o další formy nebo obory vzdělávání ve výkonu trestu (26 %).

Ve výzkumu jsme také zjistili, že podle většiny respondentů má vzdělávání ve výkonu trestu více pozitivních vlastností ve srovnání s negativními, přičemž nejčastěji si to myslí respondenti s ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou. Naopak nesouhlas s tímto tvrzením nejčastěji vyjadřovali respondenti s ukončeným vysokoškolským vzděláním. Možnost jednoznačného nesouhlasu označilo nejméně respondentů. Znamená to, že i přes určité nedostatky ve vzdělávání ve výkonu trestu má podle odsouzených více pozitivních vlastností.

Na závěr jsme zjišťovali, zda mají odsouzení dostatek prostoru pro přípravu na vzdělávání. Většina respondentů v tomto případě uvedla, že nemají dostatek prostoru, na což poukazují i časté připomínky o nutnosti společného bydlení studujících

odsouzených. Možnost nesouhlasu nejčastěji označovali respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu nejkratší dobu, naopak souhlas s dostatkem prostoru pro přípravu na studium označovali nejčastěji respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu nejdéle. Z hlediska vzdělání byly odpovědi respondentů velmi různorodé. Respondenti se základním vzděláním nejčastěji označovali částečný nesouhlas spolu s respondenty s ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity a s respondenty s vysokoškolským vzděláním. Respondenti se středoškolským vzděláním s maturitou naopak označovali nejčastěji částečný souhlas. Označování částečného souhlasu a částečného nesouhlasu bylo v tomto případě mezi respondenty poměrně podobné.

5.7 Shrnutí dosažených výsledků

5.7.1 Vyhodnocení výzkumných otázek a hypotéz

V této podkapitole se věnujeme odpovědím na výzkumné otázky, které jsme si stanovili v úvodu páté kapitoly. Na výzkumné otázky odpovídáme na základě použité metody komparace získaných výsledků výzkumu. Výsledky výzkumu jsme také podrobili statistickému zkoumání pomocí zmíněných metod statistické analýzy, pomocí kterých jsme určili statistickou významnost výsledků.

Výzkumná otázka 1: Jaké budou rozdíly v názorech odsouzených na význam vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody vzhledem k délce pobytu respondentů ve výkonu trestu?

Výsledky jsme v tomto případě porovnávali vzhledem k délce pobytu respondentů ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž jsme respondenty rozdělili do čtyř skupin. Jak jsme mohli zjistit, většina respondentů ve všech skupinách označila jednoznačně souhlasnou možnost odpovědi, což znamená, že většina respondentů považuje vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody jednoznačně za významné. Nejčastěji byla jednoznačně souhlasná možnost odpovědi označovaná respondenty, kteří se ve výkonu trestu odnětí svobody nacházejí 4 roky a déle, naopak nejméně často byla tato možnost odpovědi označována respondenty, kteří se ve výkonu trestu nacházejí 1–6 měsíců.

Výsledky souhlasí také v případě jednoznačně nesouhlasné možnosti odpovědi, kterou nejčastěji označovali právě respondenti s nejkratší dobou pobytu ve výkonu trestu odnětí

svobody a nejméně často respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody po nejkratší dobu.

Z výsledků výzkumu na základě jejich komparace jednoznačně vyplývá, že délka pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody souvisí s uvědoměním si významu vzdělávání pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž spolu se zvyšující se dobou pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody se zvyšuje také význam vzdělávání pro odsouzené. Na výzkumnou otázku tedy můžeme odpovědět, že respondenti, kteří byli ve výkonu trestu odnětí svobody déle, si uvědomovali význam vzdělávání ve výkonu trestu častěji ve srovnání s respondenty, kteří byli ve výkonu trestu kratší dobu.

Výsledky výzkumu jsme také podrobili statistickému testování pomocí Kruskal-Wallisova testu, vzhledem k tomu, že jsme porovnávali hodnoty mezi čtyřmi výzkumnými skupinami, a také proto, že jsme testovali hypotézu č. 1. Výsledky statistického testování je možné vidět v tabulce 1, kde jsou čísla označeny výzkumné skupiny respondentů z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu, přičemž hodnotou 1 jsou označeni respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu 1–6 měsíců a hodnotou 4 respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu 4 roky a více. Zjistili jsme, že hodnota pravděpodobnosti, kterou jsme sledovali, nedosáhla hodnoty nižší než 0,05 ani v jednom vztahu mezi proměnnými. To znamená, že v tomto případě výsledky výzkumu nebyly statisticky významné. **Hypotézu č. 1 lze zamítnout.**

Tabulka 1: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro význam vzdělávání z hlediska délky pobytu respondentů

Závislá: Prom2	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom1 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 3,42$			
	1 R: 74,717	2 R: 70,174	3 R: 81,085	4 R: 67,689
1		1,000000	1,000000	1,000000
2	1,000000		1,000000	1,000000
3	1,000000	1,000000		0,683271
4	1,000000	1,000000	0,683271	

Zdroj⁹⁷

⁹⁷ Vlastní zpracování 2020

Výzkumná otázka 2: Jaké budou rozdíly v nejčastěji využívané formě vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených vzhledem k délce jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody?

Zjistili jsme, že nejčastěji označovanou možností odpovědi téměř pro všechny výzkumné skupiny byl odborný kurz, který respondenti absolvovali ve výkonu trestu. Tuto možnost označili nejčastěji respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu 1–6 měsíců, přičemž v této skupině označila tuto možnost více než polovina respondentů, ale také respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu 7–12 měsíců a 1–3 roky. Respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu nejdéle, tedy 4 roky a více, označovali nejčastěji možnost středního odborného vzdělání. Nejméně často byla označována možnost vzdělávání negramotných a možnost jiné. Domníváme se, že délka pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody souvisí s absolvovaným vzděláváním v tom smyslu, že odsouzení, jejichž pobyt ve výkonu trestu je krátký, absolvují častěji odborné kurzy, které trvají kratší dobu, avšak naopak odsouzení, kteří mají uložený delší trest a ve výkonu trestu se nacházejí déle, mají čas dokončit si například středoškolské vzdělání, které je časově náročnější.

Na výzkumnou otázku tedy můžeme odpovědět, že mezi odsouzenými existují rozdíly v nejčastěji využívané formě vzdělávání ve výkonu trestu, přičemž odsouzení s kratším pobytem ve výkonu trestu mají častěji zkušenost s odbornými kurzy ve srovnání s odsouzenými s delším pobytem ve výkonu trestu, kteří mají častěji zkušenost se středoškolským odborným vzděláváním.

Výsledky výzkumu jsme i v tomto případě podrobili statistickému testování metodou Kruskal-Wallisova testu. Zároveň zde ověřujeme hypotézu č. 2. Výsledky zobrazujeme v tabulce 2. I v tomto případě jsou číselnými hodnotami rozděleny skupiny respondentů vzhledem k délce jejich pobytu ve výkonu trestu, přičemž hodnota 1 označuje nejkratší dobu pobytu ve výkonu trestu a hodnota 4 nejdelší délku pobytu. Statistická významnost v tomto případě byla zaznamenána mezi první a druhou výzkumnou skupinou a mezi třetí a druhou výzkumnou skupinou. To znamená, že pravděpodobnost byla nižší než 5%, tedy vztahy mezi těmito výzkumnými skupinami byly statisticky významné. **Hypotézu č. 2 lze potvrdit.**

Tabulka 2: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro zkušenosti se vzděláváním z hlediska délky pobytu respondentů

Závislá: Prom1	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom2 Kruskal-Wallisův test: $H(6, N = 146) = 36,2$			
	1 R: 50,000	2 R: 102,87	3 R: 59,500	4 R: 70,000
1		0,000127	1,000000	1,000000
2	0,000127		0,012171	1,000000
3	1,000000	0,012171		1,000000
4	1,000000	1,000000	1,000000	

Zdroj⁹⁸

Výzkumná otázka 3: Jaké budou rozdíly v názorech odsouzených s nižším vzděláním a odsouzených s vyšším vzděláním na efektivitu vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody?

Ve třetí a zároveň poslední výzkumné otázce jsme se zaměřili na názory odsouzených na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu, tedy jsme chtěli zjistit, jestli je podle odsouzených vzdělávání ve výkonu trestu dostatečně efektivní na to, aby je motivovalo ke vzdělávání, nebo aby odsouzeným pomohlo získat potřebné znalosti. Došli jsme zde ke zjištění, že odpovědi respondentů ve všech výzkumných skupinách jsou přibližně stejné, což znamená, že respondenti se v podstatě shodovali ve svých názorech, co se týče efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu. V případě respondentů s ukončeným základním vzděláním se prokázalo, že nejčastěji byla touto skupinou respondentů označována možnost částečného souhlasu, následně možnost úplného souhlasu ve stejném počtu označení jako částečného nesouhlasu a následně, nejméně často označován byl úplný nesouhlas. Stejný postup je také v případě výzkumné skupiny respondentů s ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity a také v případě skupiny respondentů s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou. U respondentů s ukončeným terciárním vzděláním byly odpovědi odlišné, nejčastěji byla touto skupinou označována možnost částečného nesouhlasu, kterou označila více než polovina respondentů, prakticky téměř tři čtvrtiny. Následně byla touto skupinou vymezena možnost částečného souhlasu a úplného nesouhlasu. Možnost úplného souhlasu neoznačil ani jeden respondent z této skupiny. Znamená to, že většina

⁹⁸ Vlastní zpracování 2020

respondentů ve výzkumu má velmi podobný názor na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu.

Na tuto výzkumnou otázku je tedy možné odpovědět, že mezi respondenty nebyly pozorovány velké rozdíly v názorech na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu, přičemž respondenti se základním a středoškolským vzděláním vyjadřovali častěji souhlas s efektivitou vzdělávání ve výkonu trestu, naopak respondenti s vysokoškolským vzděláním vyjadřovali nesouhlas s efektivitou vzdělávání ve výkonu trestu.

Po statistických výpočtech za pomoci Kruskal-Wallisova testu, které jsme zobrazili v tabulce 3, jsme zjistili, že v tomto případě nedosáhla pravděpodobnost hodnoty nižší než 5 %. Z toho vyplývá, že výsledky výzkumu nebyly v tomto případě statisticky významné. Tímto jsme mohli otestovat **hypotézu č. 3**. V tomto případě jsme ji dle uvedených výsledků **zamítli**.

Tabulka 3: Výsledky Kruskal-Wallisova testu v názorech na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska vzdělání respondentů

Závislá: Prom5	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom4 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 7,5$			
	1 R: 72,160	2 R: 68,621	3 R: 76,140	4 R: 107,22
1		1,000000	1,000000	0,132238
2	1,000000		1,000000	0,063011
3	1,000000	1,000000		0,351998
4	0,132238	0,063011	0,351998	

Zdroj⁹⁹

5.7.2 Shrnutí dalších zjištění týkajících se výzkumného problému

V této části diplomové práce se zabýváme shrnutím dalších zjištění, k nimž jsme v průběhu výzkumného šetření dospěli. I v tomto případě daná vyhodnocení podrobujeme statistickému ověřování.

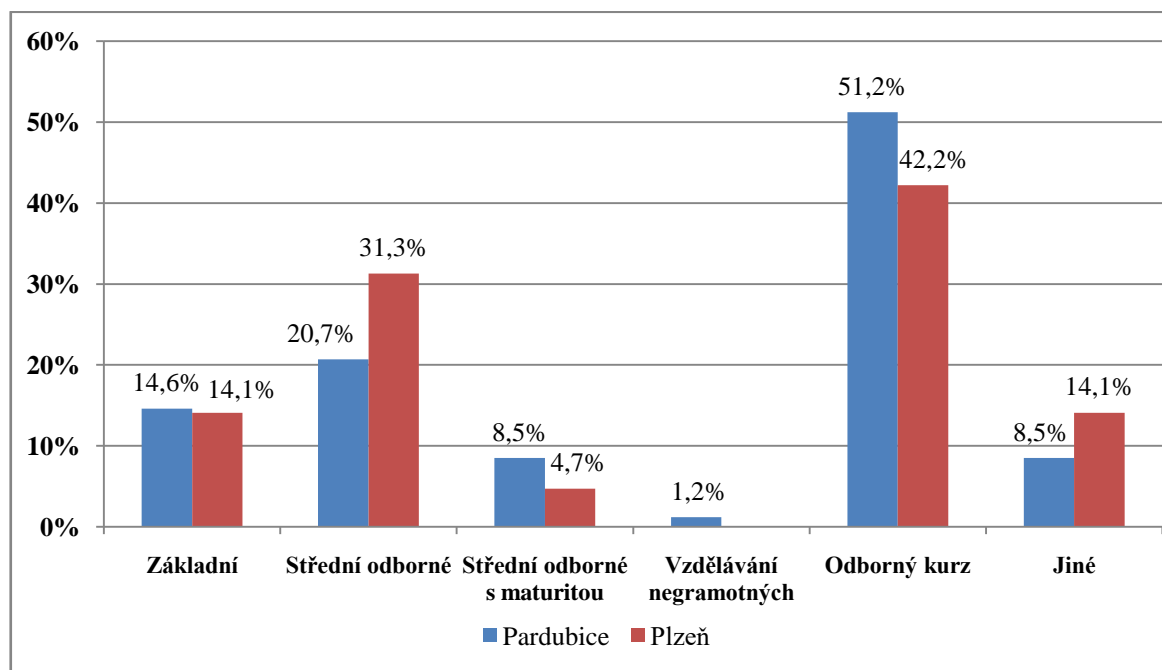
Zajímali jsme se o to, jaké rozdíly existují mezi jednotlivými ústavy k výkonu trestu odnětí svobody, tedy rozdíly, které je mezi nimi možné pozorovat s ohledem na formy vzdělávání ve výkonu trestu. Pro tento účel jsme vytvořili samostatný graf pouze pro

⁹⁹ Vlastní zpracování 2020

rozdělení odpovědí respondentů vzhledem k jejich umístění. Zjistili jsme, že respondenti umístění ve Věznici v Pardubicích nejčastěji označovali, že navštěvují odborný kurz, přičemž tuto možnost označila více než polovina respondentů z této výzkumné skupiny. Respondenti umístění ve Věznici v Plzni označovali také nejčastěji odborný kurz jako vzdělávání, které absolvovali nebo právě navštěvují, avšak velmi často byla touto výzkumnou skupinou označována také možnost středního odborného vzdělávání. V celkovém zhodnocení je však možné pozorovat přibližně stejné označování všech typů vzdělávání v obou věznicích.

Došli jsme k závěrečnému zjištění, že mezi jednotlivými věznicemi existuje rozdíl, přičemž odsouzení z Věznice v Pardubicích navštěvují častěji odborné kurzy oproti odsouzeným z Věznice v Plzni, kteří naopak častěji navštěvují střední odborné vzdělávání.

Graf 5: Zkušenosti respondentů se vzděláním vzhledem k jejich umístění

Zdroj¹⁰⁰

Výsledky jsme zkoumali také z pohledu statistické metody Mann-Whitneyho U testu, kterým jsme chtěli verifikovat statistickou významnost mezi dvěma výzkumnými skupinami odsouzených. V tabulce 4 je možné vidět výsledky statistického zpracování výsledků výzkumu, podle kterých je zřejmé, že hodnota pravděpodobnosti dosáhla

¹⁰⁰ Vlastní zpracování 2020

úrovně 0,01358, tedy byla nižší, než je stanovena hladina významnosti na úrovni 5 %. Z toho vyplývá, že vztah mezi výzkumnými skupinami je statisticky významný.

Tabulka 4: Výsledky Mann-Whitneyho U testu pro zkušenosti se vzděláváním z hlediska umístění respondentů ve věznici

Proměnná	Mann-Whitneyův U test Dle proměn. Prom4 Označené testy jsou významné na hladině $p < ,05000$								
	Sčt. poř. skup. 1	Sčt. poř. skup. 2	U	Z	Úroveň p	Z upravené	Úroveň p	N platn. skup. 1	N platn. skup. 2
Prom5	6941,500	3789,500	1959,500	2,468021	0,013587	2,609733	0,009062	86	60

Zdroj: vlastní zpracování

Ověřovali jsme také rozdíly v motivaci odsouzených ke vzdělávání vzhledem k délce jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody. Jak bylo možno zjistit, nejčastěji označovanou motivací pro respondenty s délkou pobytu 1–6 měsíců je získání chybějících znalostí, což označila více než polovina respondentů. Pro skupinu respondentů s délkou pobytu 7–12 měsíců je nejčastější motivací rozvoj vlastní osobnosti a jednodušší nalezení zaměstnání po propuštění z výkonu trestu. Skupina respondentů s délkou pobytu 1–3 roky označovala nejčastěji jako motivaci ke vzdělávání ve výkonu trestu shodně rozvoj vlastní osobnosti a jednodušší nalezení zaměstnání po skončení trestu a skupina respondentů s nejdelším pobytem, tedy s pobytem 4 roky a více, označovala nejčastěji jako motivaci ke vzdělávání jednodušší nalezení zaměstnání po skončení trestu.

Pokud se na výsledky podíváme z pohledu jednotlivých motivací ke vzdělávání, můžeme konstatovat, že každá motivace byla nejčastěji označována jinou výzkumnou skupinou, tedy byla preferována respondenty s odlišnou délkou pobytu v ústavu. Získání chybějících znalostí jednoznačně preferovali respondenti s délkou pobytu 1–6 měsíců, dokončení vzdělání oproti tomu respondenti s délkou pobytu 1–3 roky. Pokračování ve vysokoškolském studiu po skončení trestu odnětí svobody nejvíce preferovali respondenti s délkou pobytu 7–12 měsíců. Jednodušší nalezení zaměstnání označovali nejčastěji respondenti s délkou pobytu 4 roky a více a možnost změnit se pomocí vzdělání jako motivaci nejčastěji určovali respondenti s délkou pobytu 7–12 měsíců. Rozvoj vlastní osobnosti nejvíce motivuje respondenty s délkou pobytu 1–3 roky. Je tedy zřejmé, že v tomto případě jsou rozdíly mezi respondenty poměrně značné a je jich podstatně více než v předchozích výzkumných otázkách.

Došli jsme k závěrečnému zjištění, že mezi jednotlivými výzkumnými skupinami existují rozdíly v motivaci ke vzdělávání, přičemž pro respondenty s kratší dobou pobytu ve věznici je největší motivací získání chybějících znalostí a pokračování v dalším studiu po skončení trestu odnětí svobody. Respondentům s delší dobou pobytu ve výkonu trestu je větší motivací rozvoj vlastní osobnosti a jednodušší nalezení zaměstnání po skončení trestu odnětí svobody.

Výsledky výzkumu jsme také podrobili statistickým výpočtům pomocí metody Kruskal-Wallisova testu, jehož výsledky lze vidět v tabulce 5. Statisticky významnou hodnotu pravděpodobnosti jsme zjistili mezi výzkumnými skupinami s délkou pobytu 1–6 měsíců a 7–12 měsíců, kde hodnota pravděpodobnosti klesla pod úroveň 5 %. Znamená to, že v tomto případě jsou hodnoty výzkumu statisticky významné.

Tabulka 5: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro motivaci vzdělávat se z hlediska délky pobytu respondentů

Závislá: Prom2	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom1 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 8,3$			
	1 R: 53,957	2 R: 87,543	3 R: 72,032	4 R: 77,189
1		0,042457	0,558205	0,166804
2	0,042457		0,896884	1,000000
3	0,558205	0,896884		1,000000
4	0,166804	1,000000	1,000000	

Zdroj¹⁰¹

Zajímali jsme se, jaké rozdíly v motivaci odsouzených ke vzdělávání ve výkonu trestu existují, pokud budeme reflektovat jejich vzdělávání. Došli jsme ke zjištění, že jednoznačně nejčastěji označovanou motivací byla možnost jednoduššího nalezení zaměstnání po skončení trestu odnětí svobody, a to pro skupinu respondentů s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity. Tato motivace byla označována téměř polovinou respondentů v této výzkumné skupině. Stejná skupina respondentů přitom nejčastěji označovala také motivaci založenou na rozvoji vlastní osobnosti a možnost změnit se pomocí vzdělávání. Všechny tyto motivace označovali nejčastěji právě respondenti s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním bez

¹⁰¹ Vlastní zpracování 2020

maturity. Respondenti s nejvyšším ukončeným základním vzděláním nejčastěji označovali získání chybějících znalostí jako motivaci ke vzdělávání. Respondenti s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou nejčastěji označovali motivaci vlastního rozvoje osobnosti. Znamená to, že i v tomto případě existují mezi skupinami určité rozdíly, avšak největší motivaci vzdělávat se mají zjevně respondenti s ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity.

Můžeme proto konstatovat, že mezi výzkumnými skupinami existují určité rozdíly v motivaci vzdělávat se ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž nejvíce motivovanými jsou respondenti s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity, které motivuje jednodušší nalezení zaměstnání, vlastní rozvoj osobnosti a možnost změnit se pomocí vzdělání. Nejméně motivovanými jsou respondenti s nejvyšším ukončeným vysokoškolským vzděláním, kteří označovali nejméně možnosti motivace.

Statistické zpracování výsledků jsme zajistili také v tomto případě, a to pomocí metody Kruskal-Wallisova testu, viz tabulka 6. Z výsledků vyplývá, že hodnota pravděpodobnosti nabyla hodnoty nižší než 5 % v jednom případě, a to ve vztahu respondentů s nejvyšším ukončeným základním vzděláním a středoškolským vzděláním bez maturity. Z toho vyplývá, že výsledky výzkumu jsou v tomto případě statisticky významné.

Tabulka 6: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro motivaci vzdělávat se z hlediska vzdělávání respondentů

Závislá: Prom5	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom4 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 10,8$			
	1 R: 59,240	2 R: 83,927	3 R: 74,460	4 R: 78,222
1		0,012794	0,850596	1,000000
2	0,012794		1,000000	1,000000
3	0,850596	1,000000		1,000000
4	1,000000	1,000000	1,000000	

Zdroj¹⁰²

¹⁰² Vlastní zpracování 2020

Co se týče rozdílů ve vnímání negativních faktorů při vzdělávání u odsouzených, bylo možno dospět k tomu, že respondenti s nejvyšším ukončeným základním vzděláním nejčastěji za negativa vzdělávání ve výkonu trestu označovali omezené možnosti studia, tedy nedostatek kurzů a nabídek na další vzdělávání. Respondenti se středoškolským vzděláním bez maturity nejčastěji za negativní faktor shodně označovali omezené možnosti studia a respondenti s ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou se zmiňovali zejména o nemožnosti využívat počítač a internet jako negativní faktor vzdělávání ve výkonu trestu. Respondenti s ukončeným vysokoškolským vzděláním nejčastěji udávali, že vzdělávání ve výkonu trestu nemá nevýhody nebo negativní faktory. Respondenti mají tedy vzhledem k rozsahu ukončeného vzdělání odlišné názory na nevýhody vzdělávání ve výkonu trestu, přičemž i v rámci možnosti „jiné“, respondenti často opakovali, že nabídka kurzů nebo možností vzdělávání je velmi omezená a nedostatečná. Žádné významnější negativní faktory však žádný respondent nevedl.

Z toho proto plyne, že rozdíly mezi respondenty vzhledem k jejich vzdělání ve vnímání negativních faktorů vzdělávání existují, přičemž respondenti s nižším vzděláním nejčastěji za negativum považují omezené možnosti studia a nemožnost využívat počítač a internet a respondenti s ukončeným vysokoškolským vzděláním nevnímají žádná negativa vzdělávání ve výkonu trestu.

Při statistickém zpracování výsledků výzkumu pomocí metody Kruskal-Wallisova testu jsme zjistili, že pravděpodobnost dosáhla hodnoty nižší než 5 % v jednom případě, a to ve vztahu skupiny respondentů s ukončeným základním vzděláním a respondentů s ukončeným středoškolským vzděláním bez maturity. To tedy znamená, že výsledky výzkumu jsou v tomto případě statisticky významné (viz tabulka 7).

Tabulka 7: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro negativní faktory ve vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska vzdělávání respondentů

Závislá: Prom5	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom4 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 10,8$			
	1 R: 60,460	2 R: 82,274	3 R: 69,940	4 R: 95,389
1		0,039918	1,000000	0,135300
2	0,039918		1,000000	1,000000
3	1,000000	1,000000		0,729707
4	0,135300	1,000000	0,729707	

Zdroj¹⁰³

Negativní faktory, které respondenti vnímají ve vzdělávání ve výkonu trestu, jsme se rozhodli porovnat též z hlediska délky pobytu respondentů ve výkonu trestu odnětí svobody. Při pohledu na odpovědi respondentů z hlediska výzkumných skupin, označovali respondenti s délkou pobytu ve výkonu trestu 1–6 měsíců nejčastěji nemožnost získávání praxe jako nevýhodu vzdělávání ve výkonu trestu. Respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu 7–12 měsíců, označovali nejčastěji za nevýhodu nemožnost využívat počítač a internet ve výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti, kteří se ve výkonu trestu nacházejí 1–3 roky, nejčastěji uváděli omezené možnosti studia. Respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu nejdéle, tedy 4 roky a více, označovali nejčastěji též omezené možnosti studia. V každém případě však respondenti nejčastěji zmiňovali nemožnost využívat počítač a internet v průběhu vzdělávání jako negativní faktor vzdělávání ve výkonu trestu.

Můžeme proto konstatovat, že mezi jednotlivými skupinami respondentů existují rozdíly ve vnímání negativních faktorů ve vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu, a to takové, že respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu kratší dobu, vnímají jako negativní faktory nemožnost získávání praxe a nemožnost využívat počítač a internet při studiu, naopak respondenti, kteří jsou ve výkonu trestu déle, vnímají jako negativní faktory především omezené možnosti studia.

Výsledky výzkumu jsme rovněž podrobili statistickému testování pomocí metody Kruskal-Wallisova testu, jehož výsledky zobrazujeme v tabulce 8. Na základě

¹⁰³ Vlastní zpracování 2020

statistických výpočtů jsme zjistili, že v tomto případě nebyla hodnota pravděpodobnosti nižší než 5 % ani v jednom vztahu mezi výzkumnými skupinami, což znamená, že tyto výsledky nejsou statisticky významné, a mohou být pouze výsledkem náhody.

Tabulka 8: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro negativní faktory ve vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu respondentů ve výkonu trestu

Závislá: Prom2	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom1 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 4,7$			
	1 R: 57,478	2 R: 78,413	3 R: 72,819	4 R: 78,925
1		0,559264	0,924061	0,253552
2	0,559264		1,000000	1,000000
3	0,924061	1,000000		1,000000
4	0,253552	1,000000	1,000000	

Zdroj¹⁰⁴

V neposlední řadě jsme se také věnovali efektivitě vzdělávání ve výkonu trestu, avšak výsledky jsme porovnávali z hlediska délky pobytu oslovených odsouzených. Vzhledem k tomu, že z hlediska vzdělání nebyly pozorovány žádné větší rozdíly v názorech respondentů, zkoumali jsme, jestli z hlediska délky pobytu ve výkonu trestu je možné pozorovat určité rozdíly. Zde jsme zjistili, že i z tohoto hlediska nebyly pozorovány větší rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů. Dotazovaní v jednotlivých výzkumných skupinách odpovídali přibližně stejně, podobně jak bylo zjištěno v předchozí výzkumné otázce. U respondentů, jejichž pobyt ve výkonu trestu je 1–6 měsíců, se nejčastěji jednalo o souhlasnou odpověď, následovanou částečně souhlasnou odpovědí. Shodně odpovídali i respondenti s délkou pobytu 1–3 roky a 4 roky a více. Rozdíl byl pozorován pouze v odpovědích respondentů s délkou pobytu 7–12 měsíců, u kterých byl druhou nejčastěji označovanou možností částečný nesouhlas s efektivitou vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody.

Z toho jednoznačně plyne, že rozdíly mezi názory respondentů nejsou ani v tomto případě mimořádně velké. Lze proto zhodnotit, že prakticky všichni respondenti ve výzkumu nejčastěji částečně souhlasí s tvrzením, že vzdělávání ve výkonu trestu je efektivní.

¹⁰⁴ Vlastní zpracování 2020

Na základě statistických výpočtů pomocí metody Kruskal-Wallisova testu jsme zjistili, že pravděpodobnost nebyla opět ani v jednom ze vztahů mezi jednotlivými výzkumnými skupinami statisticky významná, protože její hodnota nebyla nižší než 5 % (viz tabulka 9). Z toho plyne, že ani v tomto případě se neprokázala statistická významnost.

Tabulka 9: Výsledky Kruskal-Wallisova testu v názorech na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu respondentů

Závislá: Prom2	Vícenásobné porovnání p hodnot (oboustr.) Nezávislá (grupovací) proměnná: Prom1 Kruskal-Wallisův test: $H(3, N = 146) = 1,1$			
	1 R: 68,217	2 R: 80,609	3 R: 72,000	4 R: 74,038
1		1,000000	1,000000	1,000000
2	1,000000		1,000000	1,000000
3	1,000000	1,000000		1,000000
4	1,000000	1,000000	1,000000	

Zdroj¹⁰⁵

¹⁰⁵ Vlastní zpracování 2020

6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ DO PRAXE

Na základě výsledků výzkumu doporučujeme několik změn pro praxi, které by mohly být přínosné v oblasti vzdělávání odsouzených a v oblasti motivace odsouzených vzdělávat se.

Doporučujeme, aby bylo legislativně umožněno vzdělávání všech odsouzených, a to bez ohledu na výši jejich trestu, přičemž jediným kritériem omezujícím vzdělávání odsouzených by mělo být bezpečnostní hledisko. To znamená, že samotné místo výkonu trestu odnětí svobody by mělo mít prostory určené ke vzdělávání odsouzených, přičemž tyto prostory by neměly představovat bezpečnostní riziko pro ostatní odsouzené a pro personál věznice. V případě odsouzených, u nichž je bezpečnost riziková, by bylo potřeba zajistit individuální vzdělávání v prostorách k tomu určených tak, aby nedocházelo k ohrožení učitelů (lektorů) a personálu věznice. Možnost vzdělávat se by však měli dostat všichni, protože samotné vzdělávání přináší zvýšení intelektuálních schopností a dovedností, které zásadně přispívají k resocializaci odsouzených.

V případě mnohých odsouzených je motivace ke vzdělávání omezována faktem, že jednotlivci se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody a po jeho propuštění nebude moci získat zaměstnání kvůli záznamu v rejstříku trestů. Proto by bylo vhodné, aby potenciální zaměstnavatelé, pro které není zápis v rejstříku trestů u jejich zaměstnanců překážkou, spolupracovali s věznicemi v rámci vzdělávání odsouzených. To znamená, že zaměstnavatel by předložil nabídku na vzdělávání se závazkem zaměstnání v jeho podniku s tím, že odsouzení by byli vzdělávání přímo k tomu, co bude náplní jejich práce. Může jít o různé podniky zabývající se řemesly, stavebními pracemi, ale také například v oblasti gastronomie, či jiných manuálních prací a dovedností. Tato spolupráce by však byla vítaná například i v případě různých podniků zaměřených na informatiku a práci s počítači či daty, které by takto mohly získat dostatečně vzdělanou a kvalifikovanou pracovní sílu ovládající přímo to, co zaměstnavatel potřebuje a požaduje. Pro odsouzené by byla v tomto případě motivace velmi vysoká a současně by bylo toto vzdělávání přípravou na jejich propuštění po výkonu trestu odnětí svobody. Další výhodou spolupráce s konkrétními podniky by bylo rozšíření možností a oborů

vzdělávání pro odsouzené, kteří by se tak mohli vzdělávat v různých oblastech, podle zaměření konkrétního zaměstnavatele.

Z výzkumu také vyplynulo, že odsouzení by měli zájem vzdělávat se i pomocí počítačů a internetu. Je samozřejmé, proč nemají odsouzení přístup na internet, avšak domníváme se, že by bylo možné omezit možnosti internetu poskytovaného odsouzeným pouze pro vzdělávací účely, tedy povolit pouze ty stránky, které přispívají ke zvyšování vzdělávání, nebo naopak zablokovat stránky, které by umožňovaly kontakt odsouzených s jednotlivci mimo výkon trestu, případně by bylo omezeno vyhledávání a navštěvování nevhodných stránek. Na začátek by bylo vhodné umožnit používání internetu odsouzeným s nižšími tresty, případně v nižším stupni bezpečnosti nebo by bylo používání internetu poskytováno pouze za vhodné a vzorné chování odsouzených ve výkonu trestu. Tím by se zvýšila i jejich motivace k lepšímu chování.

Doporučujeme, aby bylo zavedeno vzdělávání v oblasti počítačové gramotnosti pro všechny odsouzené, kteří budou mít zájem naučit se pracovat s počítačem na běžné uživatelské úrovni. Především je toto vzdělávání vhodné pro starší odsouzené, jejichž dovednosti v této oblasti jsou často velmi omezené, což jim následně komplikuje možnost najít si zaměstnání. Výkon trestu by proto mohl být příležitostí a šancí změnit svůj život tak, aby si cestu k zaměstnání odsouzení co nejvíce usnadnili.

Prakticky čtvrtina respondentů se vyjádřila, že nevyužívá služby knihovny, a to i přesto, že u odsouzených probíhá vzdělávání. Bylo by vhodné, aby byli odsouzení více motivováni k tomu, aby využívali knihovnu a aby četli a studovali i ve svém volném čase. Není nutné, aby odsouzení studovali pouze odbornou literaturu, především ve svém volném čase, ale bylo by vhodné, aby četli například i cestopisy, životopisy, případně beletrii. Důležité však je, aby četli, protože díky četbě lze zvyšovat vlastní kulturní úroveň. Odsouzení by měli mít přístup také k různým časopisům, ať už motoristickým, odborným nebo bulvárním, aby se u nich vyvinul návyk čtení při zaujetí nějakým článkem v časopise. Možnost výběru časopisů by přitom měla být co nejpestřejší. V případě zničení časopisu by odsouzený musel toto zničení nahradit z vlastních prostředků, z nichž by se zakoupilo nové vydání daného časopisu.

Navrhujeme, aby se v každém výkonu trestu odnětí svobody nacházel minimálně jeden poradce odsouzených pro vzdělávání. Na základě konzultace s odsouzeným by mu mohl

doporučit vhodné vzdělávání nebo kurzy, motivoval by odsouzené k tomu, aby se vzdělávali a aby své aktuální vzdělávání dokončili. Jeho úkolem by také bylo zajišťování kurzů a oborů pro odsouzené, o které je největší zájem, a jsou pro odsouzené vhodné. Mohl by také zajišťovat spolupráci s konkrétními podniky, jak jsme popsali výše.

Odsouzení by měli také možnost hodnotit a navrhnout změny a zlepšení ve vzdělávání prostřednictvím poradce pro vzdělávání. Poradce pro vzdělávání by tedy byl odborníkem, který by ve výkonu trestu odnětí svobody mohl zastřešovat všechny potřeby odsouzených spojené se vzděláváním.

Navrhujeme, aby odsouzeným bylo neustále opakováno a zdůrazňováno, jaké výhody přináší vzdělávání ve výkonu trestu. Je vhodné, aby se ve společných prostorách výkonu trestu, ve kterých se odsouzení zdržují například během jídla, nacházely motivační plakáty nebo nástěnky, které by přinášely odsouzeným informace o tom, kolik výhod může mít vzdělávání, pokud ho absolvují. Odsouzené je třeba neustále motivovat, přičemž je důležité je důkladně informovat o těchto výhodách a prospěchu ze vzdělávání. Poukazovat by se přitom mělo především na snazší získání zaměstnání po propuštění z výkonu trestu, zlepšení vlastních znalostí, které může odsouzený využít například při pokračování v dalším studiu po propuštění z výkonu trestu, ale také možnost lepšího využití volného času ve výkonu trestu, případně rozvoj vlastní osobnosti, kulturního a společenského povědomí a inteligence.

Z výzkumu také vyplynulo, že odsouzení, kteří aktuálně navštěvují nějaký vzdělávací kurz či pokračují ve studiu, by chtěli být na celách ubytováni s jinými odsouzenými, kteří se také věnují studiu. I přesto, že kvůli neustálému přesouvání odsouzených podle jejich zařazení by byl přístup ke vzdělání komplikovaný, domníváme se, že by bylo možné v tomto směru vyhovět odsouzeným alespoň částečně. Například v případě odsouzených, kteří se věnují dlouhodobějšímu vzdělávání, by bylo možné realizovat přesun odsouzených do jedné společné cely. Kromě toho, že odsouzeným tak vzniká lepší prostředí pro přípravu na vzdělávání a samotné vzdělávání ve volném čase, mohou se odsouzení navzájem podporovat, motivovat a pomáhat si při studiu. Samozřejmě toto doporučení se týká pouze těch odsouzených v těch zařízeních, kde to nekomplikuje situaci a kde by bylo možné takové změny ubytování realizovat.

V závěru navrhuje zavedení pravidelných, resp. častěji realizovaných výzkumů v oblasti vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Tyto výzkumy by měly být detailněji zaměřeny na problémy odsouzených ve vzdělávání, jejich nespokojenost, ale také na jejich motivaci, zájmy a potřeby v oblasti vzdělávání. I přesto, že odsouzení si ve výkonu trestu odpykávají trest za nezákonné jednání, je důležité pracovat i na jejich resocializaci a změně jejich dosavadních zájmů a orientaci v životě, čehož je možné docílit i vhodným vzděláním a zvýšením vlastní hodnoty. Pomocí výzkumů je možné získat podrobné informace o tom, v čem je třeba vzdělávání ve výkonu trestu zlepšit nebo změnit, jak odsouzené co nejúčinněji motivovat, a to nejen globálně, ale také v konkrétních věznicích.

ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo navrhnout možnosti vzdělávání a změny v oblasti vzdělávání ve výkonu trestu, které povedou k lepší uplatnitelnosti odsouzených na trhu práce po skončení výkonu trestu. Za tímto účelem jsme se věnovali nejenom literární rešerši, ale především výzkumu mezi odsouzenými ze dvou věznic, a to v Pardubicích a v Plzni. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 146 respondentů. Hlavní použitou metodou byl dotazník, který obsahoval celkem 25 otázek.

Na základě komparace jsme zjistili, že odsouzení, kteří se ve výkonu trestu odnětí svobody nacházejí delší dobu, si uvědomují význam vzdělávání více a častěji považují vzdělávání za významné. Znamená to, že význam vzdělávání je pro odsouzené spojen s délkou pobytu ve výkonu trestu. Tyto výsledky však platí pouze v případě odsouzených, kteří byli součástí provedeného výzkumu. Také bylo zjištěno, že rozdíly mezi odsouzenými je možné pozorovat i v případě nejčastěji využívaných forem vzdělávání. Odsouzení, kteří se ve výkonu trestu nacházejí kratší dobu, využívají častěji odborné kurzy, zatímco odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu déle, využívají nejčastěji střední odborné vzdělávání jako formu vzdělávání ve výkonu trestu. Toto zjištění je ve své podstatě logické, protože odsouzení, kteří se ve výkonu trestu nacházejí krátce, zjišťují, jakým způsobem probíhá vzdělávání, do jaké míry je náročné a co jim přinese. V případě delšího pobytu odsouzených ve výkonu trestu je pochopitelné, že mnozí si dokončí středoškolské vzdělání, na které je zapotřebí více času. V tomto případě se potvrdilo, že výsledky je možné aplikovat i u většího vzorku odsouzených, protože výsledky byly v tomto případě statisticky významné.

V případě motivace odsouzených ke vzdělávání bylo prokázáno, že pro respondenty s kratším pobytem ve výkonu trestu je nejčastěji motivací získání chybějících znalostí a pokračování v dalším studiu po propuštění z výkonu trestu, pro odsouzené s delším pobytem jde o rozvoj vlastní osobnosti a jednodušší nalezení zaměstnání. U nalezených rozdílů jsme prokázali statistickou významnost.

Zkoumáním vnímaných negativních prvků ve vzdělávání ve výkonu trestu jsme mohli zjistit, že nejčastějším negativem, které odsouzení vnímají, jsou omezené možnosti studia nemožnost využívat počítač, na což poukazovali zejména odsouzení s nižším vzděláním, naopak odsouzení s vyšším vzděláním negativa ve vzdělávání ve výkonu

trestu nevnímají. Také v tomto případě byla prokázána statistická významnost získaných výsledků.

Můžeme zhodnotit, že odsouzení jsou v podstatě do určité míry motivováni k dalšímu vzdělávání, chtějí získávat nové znalosti a nové schopnosti, aby byli po propuštění z výkonu trestu zaměstnání, případně aby pracovali na osobnostním rozvoji. Problém vzdělávání ve výkonu trestu v praxi však je v tom, že odsouzení vnímají nedostatek možností ke vzdělávání, poukazují především na chybějící obory, které by chtěli ve výkonu trestu studovat, nemožnost získání praxe v daném oboru a velmi často si také stěžují na omezení pro některé skupiny odsouzených v oblasti vzdělávání.

Důležité je proto pracovat na tom, aby bylo vzdělávání poskytováno všem odsouzeným bez rozdílu, aby byly rozšířeny obory a oblasti, ve kterých se mohou odsouzení vzdělávat a aby bylo možné získat praxi alespoň v některých oblastech a pro některé odsouzené, například pro odsouzené před propuštěním z výkonu trestu. I přesto, že odsouzení projevovali motivaci vzdělávat se a jejich zájem o vzdělávání je patrný, je důležité zkoumat motivaci odsouzených i nadále, aby bylo možné tuto oblast rozvíjet a napomáhat tak intenzivnějšímu rozvoji nejenom vzdělanostní úrovně odsouzených, ale také jejich sociálního povědomí a osobnostního růstu. Pomocí vzdělávání je totiž možné dosáhnout lepší a intenzivnější resocializace odsouzených, dát jim nové možnosti, jak si získávat živobytí a jak směřovat vlastní život. Vzdělávání dává odsouzeným druhou šanci realizovat svůj život jinak a lépe, rozšiřuje jim obzory a zájmy, což vede k tomu, aby měli zajištěn kvalitnější výběr směřování ve vlastním životě.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BĚLÍK, V., S. HOFERKOVÁ a B. KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0599-1.
- BENEŠ, M. *Andragogika*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.
- ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.
- ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
- DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.
- DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FÁBRY, A. *Penológia*. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2000. ISBN 80-7160-140-3.
- FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.
- GRIVNA, T., M. SCHEINOST, ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
- HÁLA, J. a P. SOUDKOVÁ. *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2002. ISBN 80-238-9463-3.
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-30-6.
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN -80-86708-05-5.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2. aktualizované vyd. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JANDOUREK, J. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0026-0.

- JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- JIŘIČKA, V. a J. PROKEŠOVÁ. *Úvod do zkoumání efektivity intervenčních programů v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2012. ISSN 1213-9297.
- JŮZL, M. a kol. *Sociální pedagogika v penitenciární praxi*. Brno: Institut mezioborových studií, 2014. ISBN 978-80-88010-00-5.
- JŮZL, M. *Penitenciariá jako věda žalářní*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.
- JŮZL, M. *Penitenciariá a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. ISBN 978-80-87182-24-6.
- KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KOPP, P. a kol. *Penitenciárna psychológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru SR, 2004. ISBN 80-8054-326-7.
- KOSÍKOVÁ, V. *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2433-1.
- KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.
- KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-841-9.
- MAŘÁDEK, V. *Vězeňství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-002-5.
- MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-256-4.
- MÁTEL, A., M. SCHAVEL, M., P. MÜHLPACHR, P. a T. ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-87182-13-0.
- MATULOVÁ, K., VALEŠ, F. a kol. *Mezi vězením a komunitou*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Praha: 2008. ISBN 978-80-904116-0-9.

- MEZNÍK, J., V. KALVODOVÁ a J. KUČHTA. *Základy penologie*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. ISBN 80-210-1248-X.
- NETÍK, K. a kol. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. 2. vyd. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, 1998.
- PALÁN, Z. *Lidské zdroje: Výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.
- POPELKA, J. *Penologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2932-8.
- POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr. dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-50-4.
- PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
- RASZKOVÁ, T. a S. HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- SPIRIT, M. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5280-8.
- ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-484-8.
- ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: Armex, 2007. ISBN 978-80-86795-48-5.
- USNESENÍ č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.
- VÁGNEROVÁ, M. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VYHLÁŠKA MINISTERSTVA SPRAVEDLNOSTI č. 345/1999 Sb. ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 1999, částka 100. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

- ZÁKON č. 141/1961 Sb. ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů ČSSR*, 1961, částka 66. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>
- ZÁKON č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 1999, částka 58. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>
- ZÁKON č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*, 2009, částka 11. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0051-4.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

- GROOT, W. a H. M. VAN DEN BRINK. The effects of education on crime. *Applied Economics*, 2010, Vol. 42, Issue 3, pp. 279–289. ISSN 0003-6846.
- HUSS, M. T. *Forensic psychology: research, clinical practice, and applications*. 2nd ed. Hoboken: Wiley, 2014. ISBN 978-1-118-55413-5.

Seznam použitých internetových zdrojů

- BAJCURA, L. Evropská vězeňská pravidla. *České vězeňství*[online]. 2006, č. 1, s. 3–35 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>.
- BIEDERMANOVÁ, E. a M. PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení* [online]. 2011 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>.
- VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2017*[online]. 2018 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/10/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2017.pdf>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Litoměřice* [online]. 2019 [cit. 2019-12-20].

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-litomerice/wp-content/uploads/sites/17/2019/06/Vnit%C5%99n%C3%AD-%C5%99%C3%A1dy-pro-odsouzen%C3%A9-2019.pdf>.

VZDĚLÁVÁNÍ VĚZNĚNÝCH OSOB. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:<https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-olomouc/o-nas/vykon-vezenstvi/vzdelavani-veznenych-osob/>.

VZDĚLÁVÁNÍ VĚZŇŮ. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:<https://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo/o-nas/vykon-vezenstvi/vzdelavani-veznu/>.

ZAMĚSTNÁVÁNÍ VĚZŇŮ. *Vězeňská služba České republiky*[online]. 2019 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z:<https://www.vscr.cz/veznice-breclav/zamestnavani-veznu/>.

SEZNAM ZKRATEK

%	Procento
ČR	Česká republika
PSVD	Prostupná skupina vnitřní diference
Sb.	Sbírka
VO	Výzkumné otázky

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v České republice..... 19

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro význam vzdělávání z hlediska délky pobytu respondentů..... 54

Tabulka 2: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro zkušenosti se vzděláváním z hlediska délky pobytu respondentů..... 56

Tabulka 3: Výsledky Kruskal-Wallisova testu v názorech na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska vzdělání respondentů 57

Tabulka 4: Výsledky Mann-Whitneyho U testu pro zkušenosti se vzděláváním z hlediska umístění respondentů ve věznici..... 59

Tabulka 5: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro motivaci vzdělávat se z hlediska délky pobytu respondentů..... 60

Tabulka 6: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro motivaci vzdělávat se z hlediska vzdělávání respondentů..... 61

Tabulka 7: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro negativní faktory ve vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska vzdělávání respondentů..... 63

Tabulka 8: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro negativní faktory ve vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu respondentů ve výkonu trestu 64

Tabulka 9: Výsledky Kruskal-Wallisova testu v názorech na efektivitu vzdělávání ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu respondentů..... 65

Seznam grafů

Graf 1: Zaměstnání před výkonem trestu odnětí svobody 47

Graf 2: Spokojenost se vzděláním ve výkonu trestu z hlediska délky pobytu 48

Graf 3: Význam vzdělávání podle názoru respondentů..... 49

Graf 4: Získání nových vědomostí v rámci vzdělávání ve výkonu trestu 51

Graf 5: Zkušenosti respondentů se vzděláváním vzhledem k jejich umístění..... 58

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník pro respondenty	I
--	---

Příloha A– Dotazník pro respondenty

Vážení respondenti,

ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění následujícího dotazníku, který je součástí výzkumu v mé diplomové práci na téma „Vzdělávací aktivity a programy pro osoby ve výkonu trestu“. Jeho cílem je zjistit, jaký je Váš názor na vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Dotazník je anonymní, Vaše odpovědi tedy nebude nikdo spojovat s Vaší osobou. Odpovídejte prosím pravdivě a odpovězte prosím na všechny otázky.

1. Byl/a jste zaměstnán/a před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?

- a) ano
- b) ne

2. Navštěvujete v současnosti nějakou formu vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody?

- a) ano
- b) ne

3. Jakou formu vzdělávání absolvujete nebo jste absolvovali ve výkonu trestu odnětí svobody? (můžete označit více odpovědí)

- a) základní
- b) střední odborné
- c) střední odborné s maturitou
- d) vzdělávání negramotných
- e) odborný kurz, uveďte jaký:
- f) jiné:

4. Jste spokojen/a s touto formou vzdělávání?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

5. Je toto vaše jediné vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody?

- a) toto je mé druhé vzdělávání, předtím jsem také absolvoval jednu formu vzdělávání
- b) toto je moje první vzdělávání, ale chci poté pokračovat další formou vzdělávání
- c) ano, toto je moje jediné vzdělávání
- d) nenavštěvuji momentálně žádné vzdělávání

6. Využíváte ve svém volném čase také služby knihovny?

- a) ano, často
- b) ano, ale pouze občas
- c) ne, nevyužívám
- d) není zde knihovna

7. Myslíte si, že má vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody význam?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

8. Je pro vás důležité dokončit toto vzdělávání?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne
- e) v současnosti žádné vzdělávání neabsolvuji

9. Jaký význam má pro vás vzdělávání ve výkonu trestu?

- a) velmi vysoký
- b) spíše vysoký
- c) spíše nízký
- d) žádný význam

10. Co vás motivuje k tomu, abyste absolvovali vzdělávání? (můžete označit více odpovědí, max. 3)

- a) získám chybějící znalosti
- b) dokončím si vzdělání
- c) abych po výkonu trestu mohl pokračovat ve vysokoškolském studiu
- d) abych si snadněji našel zaměstnání po skončení výkonu trestu
- e) zvýšení vzdělání mi pomůže změnit se
- f) pomocí vzdělání rozvíjím svou osobnost
- g) jiné:

11. Získal/a jste při vzdělávání kromě znalostí i dovednosti, které jste předtím neměl/a?

- a) ano
- b) ne

12. Myslíte si, že po propuštění z výkonu trestu budete využívat získané znalosti a dovednosti?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

13. Jaké jsou podle vás nevýhody vzdělávání ve výkonu trestu? (můžete označit více odpovědí, max. 3)

- a) nemožnost získávání praxe
- b) omezené možnosti studia
- c) nemožnost využívat počítač a internet
- d) nemožnost získání disciplinárních odměn
- e) nutnost pracovat při studiu
- f) nemá nevýhody
- g) jiné:

14. Jsou podle vašeho názoru pozitiva vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody větší než negativa?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

15. Má podle vašeho názoru vzdělávání ve výkonu trestu více:

- a) negativních vlastností
- b) pozitivních vlastností
- c) obě stejně
- d) ani pozitivní, ani negativní

16. Je podle vás vzdělávání ve výkonu trestu efektivní?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

17. Myslíte si, že je efektivita vzdělávání ve výkonu trestu srovnatelná s efektivitou vzdělávání mimo výkon trestu?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

18. Je podle vás možné vylepšit aktuální úroveň vzdělávání ve výkonu trestu?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

19. Měl/a byste zájem io další formy nebo obory vzdělávání ve výkonu trestu?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

20. Pokud byste si mohli vybrat, v jaké oblasti byste ještě chtěli zvýšit své znalosti?

.....

.....

.....

.....

21. Máte dostatek prostoru na to, abyste se mohli připravovat na vzdělávání?

- a) jednoznačně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) jednoznačně ne

22. Jaké je vaše pohlaví?

- a) žena
- b) muž

23. Jaký je váš věk?

- a) 18–24 let
- b) 25–34 let
- c) 35–44 let
- d) 45–54 let
- e) 55–64 let
- f) 65–74 let
- g) 75 let a více

24. Jak dlouho se nacházíte ve výkonu trestu odnětí svobody?

- a) méně než měsíc
- b) 1–6 měsíců
- c) 7–12 měsíců
- d) 1–3 roky
- e) 4–10 let
- f) 11 let a více

25. Jaké bylo vaše nejvyšší ukončené vzdělání před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vysokoškolské bakalářského typu
- e) vysokoškolské magisterského typu
- f) jiné, uveďte:

Děkuji Vám za Váš čas, který jste strávil/a vyplněním tohoto dotazníku.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karolina Hlaváčová

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinované

Název práce: Vzdělávací aktivity a programy pro osoby ve výkonu trestu

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 47

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Jana Neusarová, Ph.D